

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

**KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE**

**PÉČE O TĚLO SMĚŘUJÍCÍ K IDEÁLU JEDNOTY ZDRAVÍ
A KRÁSY**

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Kulturní antropologie

Autor: Dita Bechyňová

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Mildnerová, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „*Péče o tělo směřující k ideálu jednoty zdraví a krásy*“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Kateřině Mildnerové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a komentáře, které mi pomohly v průběhu psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat participantům, bez nichž by tato práce nevznikla. Obrovský dík patří mé rodině a nejbližším, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Anotace

Jméno a příjmení:	Dita Bechyňová
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Kulturní antropologie
Obor obhajoby práce:	Kulturní antropologie
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Mildnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Péče o tělo směřující k ideálu jednoty zdraví a krásy
Anotace práce:	Cílem bakalářské práce je interpretovat tělo jako kulturní fenomén ve spojitosti s problematikou vnímání krásy a péče o tělo. Celá tato koncepce je zasazena do kontextu zdravého životního stylu a využití přírodní kosmetiky v prostředí Valašska. Metody empirické části tvoří zejména rozhovory s participanty a zúčastněné pozorování.
Klíčová slova:	Péče o tělo, přírodní kosmetika, vnímání krásy, Valašsko, zdravý životní styl, terénní výzkum, rozhovory
Title of Thesis:	Care of the body as a way to fulfill the ideal unity of health and beauty
Annotation:	The aim of the bachelor thesis is to interpret the body as a cultural phenomenon in connection with the perception of beauty and body care. This whole concept is based on the context of healthy lifestyle and the use of natural cosmetics in Wallachia. Methods of empirical parts consist mainly of interviews with participants and participating observations.
Keywords:	Body care, natural Cosmetics, beauty perception, Wallachia, healthy lifestyle, field research, interviews,
Názvy příloh vázaných v práci:	Osnovy polostrukturovaných rozhovorů
Počet literatury a zdrojů:	30
Rozsah práce:	68 s. (101 086 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod	7
1 Pojetí těla v kulturní antropologii.....	9
1.1 Tělesnost.....	10
1.1.1 Koncept vědomého těla.....	11
1.1.2 Individuální tělo.....	12
1.1.3 Sociální tělo	14
1.1.4 Politické tělo.....	15
1.2 Tělo a krása	17
1.2.1 Úprava těla.....	18
1.2.2 Péče o tělo.....	18
1.3 Tělo a zdraví	19
1.3.1 Zdravý životní styl.....	19
1.3.2 Zdravý životní styl spojený s péčí o tělo	20
2 Kosmetika.....	24
2.1 Vymezení pojmu kosmetika.....	24
2.2 Historie kosmetiky.....	25
2.3 Kosmetika v českých zemích.....	27
2.4 Současná „tvář“ kosmetiky.....	29
2.5 Přírodní kosmetika	30
2.5.1 Definice přírodní kosmetiky.....	31
2.5.2 Ověřitelnost a certifikace přírodní kosmetiky	31
2.5.3 Marketingové strategie značek	33
2.5.4 Využití přírodní kosmetiky v oblasti Valašska.....	34
3 Metodologie	36

3.1	Plán výzkumu	37
3.2	Výzkumné otázky a cíle.....	37
3.3	Metody a techniky.....	38
3.3.1	Zúčastněné pozorování	39
3.3.2	Polostrukturované rozhovory	40
3.4	Charakteristika respondentů a výzkumné lokality	42
4	Analýza a interpretace dat	45
4.1.1	Nakupující	45
4.1.2	Rezorty	49
4.1.3	Výrobci.....	52
	Závěr	59
	Seznam použité literatury	61

Úvod

Se zvyšujícím se zájmem o alternativní životní styl se lidé začali více zajímat nejen o to, co jedí, ale také o to, jak pečovat o svou pokožku, a to ve snaze být zdraví a krásní. Narůstající zájem o přírodní kosmetické přípravky souvisí úzce s otázkou aktivního postoje ke svému tělu.

V současné kosmetice můžeme pozorovat návrat k přírodním látkám, jež zajišťují ohleduplnost a šetrnost vůči přírodě. Z přírodní kosmetiky se tak stává trend současnosti.

Tato práce se zabývá pojetím krásy a zdraví těla na příkladu uživatelů, výrobců a zprostředkovatelů přírodní kosmetiky v lokalitě Rožnova pod Radhoštěm.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část bude zakotvena v oblasti antropologie těla zdraví se zaměřením na tělesnost, úpravu těla a péči o tělo v kontextu vnímání zdraví a krásy.

Podrobněji se v této části zabývám konceptem vědomého těla, které se skládá ze tří rovin, jež představují tělo individuální, sociální a politické. Při interpretaci dat získaných v empirické části se budu opírat o koncepty a teorie uvedené v teoretické části. Na konkrétních příkladech poukážu na to, jak souvisí jednotlivé roviny vnímání těla s žitou realitou a jakým způsobem se promítají do jednotlivých okruhů daných typů respondentů. To bude zjištěno za pomoci výzkumných technik zúčastněného pozorování, především polostrukturovaných rozhovorů.

Cílem této práce je interpretovat, jakými způsoby je nahlíženo na tělo v souvislosti s užíváním přírodní kosmetiky. Dále mne bude zajímat, jaké postoje a názory zaujímají stoupenci přírodní kosmetiky, přičemž se také zaměřím na charakter využití přírodní kosmetiky v oblasti Valašska, jelikož zde jsem svůj výzkum prováděla.

Co se týče samotného tématu přírodní kosmetiky ve spojitosti s péčí o tělo a vnímáním zdraví a krásy, musím s politováním konstatovat, že v česky psané odborné literatuře nelze k tomuto tématu nalézt příliš zdrojů. Ve většině případů jsou dostupné pouze zdroje nevědeckého a neodborného charakteru. Proto jsem se snažila využít poznatky z cizojazyčné literatury, jež se zaměřuje na antropologii těla, alternativní způsoby života, především na zdravý životní styl. Toto téma je mi blízké a do budoucna bych se chtěla oblasti přírodní kosmetiky prakticky věnovat.

1 Pojetí těla v kulturní antropologii

Tělo stojí v centru zájmu nejrůznějších vědních oborů, výjimkou není ani kulturní antropologie, kde se od 60. let 20. století (a především pak v 80. letech) postupně ustavuje specifická subdisciplína antropologie těla. Antropologií těla se nejvíce zabývá stále se rozvíjející odvětví medicínské antropologie. Předmětem zájmu je zkoumání biologické stránky existence těla, které je naplněno mnoha kulturními významy. Medicínská antropologie se v podstatě zabývá přenosem kulturních vědomostí a praktik, souvisejících s tělem, tělesným zdravím nebo naopak tělesnými chorobami (Eriksen, 2008, s. 307).

Důležitým předělem se stalo 20. století, kdy ve všech tradičních společenskovědních a humanitních oborech nastal „obrat k tělu“ (Soukup, 2014, s. 9). Lidské tělo je základním a nezbytným prostředkem všech aktivit člověka a vzhledem k tomu, že zasahují do nejrůznějších oblastí, je nezbytné, aby tělo bylo zkoumáno v rámci interdisciplinárního přístupu. Antropologie těla čerpá z mnoha sfér, jako jsou například nejrůznější vědy o člověku, společnosti či kultuře.

Na tomto místě zmíním jen pár představitelů, již se o tuto problematiku zajímali. Ze sociologického pojetí to byl Marcel Mauss či Pierr Bourdieu, z filozofického hlediska známe díla zabývající se tělem od Michela Foucaulta a Maurice Merleau Pontyho. V neposlední řadě se lze díky literárním zdrojům poučit, jaký byl historický vývoj sexuality, intimity, či dokonce jednotlivých částí lidského těla napříč staletími (Soukup, 2014, s. 9).

Antropologie těla se zabývá tím, jak kultura zachází s tělem, jaké funkce tělo reprezentuje a plní a jaké hodnoty a symboly jsou tělu připisovány. Velmi důležitý je také vztah těla (soma), duše (psyché) a životního prostředí.

Cílem této kapitoly je představení předmětu zájmu antropologie těla a představení základních přístupů. Stručně pak uvedu tři strukturální úrovně kulturní dimenze těla, tedy tělo jako artefakt, normu a význam, jak je definuje Soukup. Skrze procesy, jež navazují na tyto úrovně, pak tělo prochází úpravou, disciplinací a semiotizací (Soukup, 2011, s. 32).

Podrobně se pak budu věnovat konceptu vědomého těla autorek medicínské antropologie Nancy Scheper-Hughes a Margaret Lock (1987) a jeho třem součástem – individuálnímu, sociálnímu a politickému tělu.

1.1 Tělesnost

Jak jsem již uvedla výše, tělo bylo vždy v centru zájmu antropologů. Jako ústřední a souhrnný koncept zájmu antropologie vzbudilo největší zájem v 70. a 80. letech minulého století. Tělesnost představuje dohromady fungující systém těla, mysli a zkušenosti. Skrze získané schopnosti a zkušenosti umožňuje tělo poskytovat jedinci změny dosavadních zvyků a společenských vzorců. Naše tělesná schránka jako objekt ve vztahu ke kultuře spočívá v čistě subjektivní zkušenosti vnímání (Zemanová, 2015, s. 36).

Prožívání tělesnosti tvoří základní existenční podmínku naší fyzičnosti a tělesných významů ve vztahu ke světu jako takovému (Zemanová, 2015, s. 36).

Tělesné funkce zahrnují produkty těla, kterými jsou kupříkladu krev, sperma, pot, slzy a jež jsou v mnoha kulturách zajímavým indikátorem tabu a norem.

Problémem v současné moderní společnosti se stává oddělenost či odcizenost vlastního těla. Odcizení nabylo přesný biologický vzhled, který prochází vztahem, jaký máme ke svému tělu. Zamlčování těla, ztráta tělesné harmonie je jednou z málo viditelných chorob civilizace, zdá se, že tělo ztratilo svou průzračnost a stalo se něčím vnějším, skoro nepřátelským,

myšleno v osobně vnitřním slova smyslu, naopak viditelnost těla jakožto standardizovaného ideálu je v sociálním a kulturním prostoru značná (Soukup, 2014, s. 193).

1.1.1 Koncept vědomého těla

Tělo je v centru zájmu také antropoložek medicíny Nancy Scheper-Hughes a Margaret Lock (1987), které přicházejí s konceptem vědomého těla. Tento koncept vědomého těla vznikl na konci osmdesátých let jako návrh na propojení tří různých paradigmatických přístupů ke studiu těla a pokus o zaměření se na tělesnost optikou několika diskurzů najednou.

V tomto konceptu jsou do jednotného celku propojeny fyzické, kulturní a sociální procesy, které člověka utvářejí. Vědomé tělo se skládá z těla individuálního, sociálního a politického a jejich spojení je možné prostřednictvím emocí. Autorky tyto jednotlivé struktury nazývají „tři těla“ a pro zkoumání je důležitý právě vztah mezi těmito třemi těly.

Individuální tělo je asi nejevidentnější úrovní, v kontextu fenomenologického přístupu je důležitá jeho aktuálně prožívaná zkušenost.

Druhou úrovní je tělo sociální, to odkazuje na jeho reprezentativní užití jako přírodního symbolu, prostřednictvím něhož přemýšlíme o přírodě, společnosti a kultuře tak, jak navrhovala Mary Douglas (1966). S tím také souvisí, že se na tuto úroveň zaměřuje především strukturální symbolismus.

Třetí úrovní je tělo politické, to odkazuje k usměrňování, dohledu a kontrole nad ním, jak individuální, tak kolektivní. Například co se týče deviací a jiných odlišností v oblasti reprodukce, sexuality, práce, volného času i nemoci. Koncept politického těla ovlivňuje poststrukturalismus. V následujících podkapitolách se budu podrobněji zabývat jednotlivými těly.

1.1.2 Individuální tělo

Autorky kritizují přístup, který je vlastní západní vědě a klinické medicíně a jenž vychází z přesvědčení, že existuje základní rozdíl mezi duchem a hmotou, mezi myslí a tělem a mezi reálným a nereálným. Problém je, že například studenti medicíny jsou od počátku vedeni k odhalení „pravé“ příčiny problému, a neberou v potaz sociální informace, které jsou pro ně irelevantní. Tento Karteziánský odkaz¹ má pak negativní dopady.

Dichotomie mezi přirozeným/nadpřirozeným, reálným/nereálným má v rámci západní historie a civilizace mnoho podob a forem. Velký vliv měl na tento koncept René Descartes, který mluví o dvou základních podstatách tvořících dohromady lidský organismus, a to zřetelné či hmatatelné tělo (palpable body) a nehmotnou mysl (intangible soul). Na základě tohoto Descartova rozdělení se duše uchovala jako doména teologie a tělo jako doména vědy.

Tento Descartesův karteziánský dualismus zapříčinil, že mysl přestala být v centru zájmu vědy, ale dostalo se tam tělo, zatímco mysl se na příštích tři sta let přesunula do pozadí. Karteziánský odkaz se pak výrazně promítl v klinické medicíně i přírodních a sociálních vědách tím, že na tělo bylo pohlíženo v rámci mechanického pojetí, kdy byly důležité jeho funkce. Koncepce vědomí byla pak redukována na příčinu somatických jevů (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 8–10).

Výše popsaný dualismus mezi tělem a myslí se odráží i v dalších protikladech západní epistemologie.² Protikladný vztah můžeme nalézt mezi konceptem přírody a kultury, vášní a rozumem, jedincem a společností.

¹ Karteziánství: z fr. cartésianisme, odvozeného od lat. transkripce jména R. Descarta Cartesius název pro filozofii René Descarta. Základem této filozofie je, že každé správně vedené myšlení může dospět k jistému poznání pravdy (Horák, 2017).

² Epistemologie: z řečtiny epistémé značí poznání, vědění, schopnost. Jedná se o odvětví filozofie snažící se popsat, analyzovat a vysvětlit, jak je poznání formováno různými filozofickými postoji. Soustředí se na postupy a možnosti poznání. Vychází vždy z předběžného porozumění tématu (Malina, 2009, s. 1097–1098).

Sociální myslitelé jako Durkheim, Mauss, Marx a Freud se domnívali, že tato dichotomizace světa je nejen nevyhnutelná, ale také přirozená a univerzální kategorie. Konkrétní pojetí dualismu a dichotomií je pak u jednotlivých autorů samozřejmě rozdílné (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 12).

Nancy Scheper-Hughes a Margaret Lock se domnívají, že je potřeba mít na paměti, že naše epistemologie je pouze jedním mezi mnoha systémy vědění, vztahujícími se ke vztahu mezi myslí, tělem, kulturou, přírodou a společností. Jako příklad naprosto odlišného přístupu uvádějí autorky nezápadní civilizace, které rozvíjí alternativní epistemologii, jež se kloní k představě, že vztah mezi podobnými entitami by měl být nahlížen spíše v monistických než dualistických termínech. Této nezápadní epistemologii, vyznačující se holistickým přístupem, se autorky věnují podrobněji.

Mluví o dvou reprezentacích holistického přístupu. První koncepce je nazývána koncepce harmonických celků, což znamená, že vše od kosmu až po jednotlivé orgány lidského těla tvoří jednotu. Je také často vyjadřován jako vztah mikrokosmu k makrokosmu. Druhou reprezentací holistického přístupu je myšlenka doplňujících se dualit (complementary dualities), na rozdíl od karteziánského dualismu se zde nejedná o protikladné duality. Jedním z nejznámějších příkladů je kosmologie yin/yang, pocházející ze starobylé Číny. Z tohoto pohledu jsou všechny entity dynamické a oscilují mezi póly yin a yang, to samé platí i pro tělo. Je tedy nutné mít vše v rovnováze a udržovat harmonický vztah mezi všemi prvky, přičemž tento přístup, který je inspirovaný taoismem³ i konfucianismem,⁴ uplatňuje

³ Taoismus označuje čínské nábožensko-filozofické učení. Tento pojem je odvozen od slova tao „koloběh“. Za zakladatele je považován mistr Lao-c', tento starý mistr žil v Číně kolem 570–490 př. n. l. (Malina, 2009, s. 4108).

⁴ Konfucianismus označuje morální etické a státoprávní učení o uspořádání vztahů a zájmů jednotlivce, společnosti a státu. Toto učení se stalo jedním z nejdůležitějších pilířů čínské morálky a chování v nejširším smyslu a po celá dvě tisíciletí se stalo oficiální ideologií. Základem konfucianství je učení staročínského myslitele Konfucia, vlastním jménem Kchung Čchioua, který žil asi v letech 551–497 př. n. l. (Malina, 2009, s. 1968–1969).

tradiční čínská medicína. Můžeme zde nalézt paralelu mezi koncepcí zdravého těla a zdravého státu, kde musí být také všechny prvky v rovnováze.

Důležitou myšlenkou je také to, že zdraví každého orgánu závisí na vztahu mezi všemi ostatními orgány a nic se nemůže změnit, aniž by se změnil celek. Lze tedy shrnout, že čínská kosmologie zdůrazňuje harmonii a resonanci, zatímco Západ je založen na napětí a protikladech (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 12–13). Individuální tělo chápeme jako nástroj vnímání, skrze vlastní zkušenost se projevuje sdílená a reflektovaná subjektivita.

1.1.3 Sociální tělo

Dalším tělem je tělo sociální, jež je chápáno především jako symbol a je spjata se symbolickou a strukturální antropologií. V této sféře je významnou postavou antropoložka Mary Douglas (1966), ta vidí tělo jako přirozený symbol, který je zdrojem metafor. Kulturní konstrukce týkající se těla jsou využívány k zachování základních pohledů na společnost a sociální vztahy.

Tělo je v tomto případě modelem či vzorem pro ustanovení hierarchie a kategorií v rámci společnosti, které jsou nezpochybnitelné. Příkladem jsou často používané asociace k levé či pravé ruce. Zatímco levá odkazuje k něčemu podřízenému, temnému, nečistému a ženskému, pravá odkazuje k nadřazenému, posvátnému, světlému, dominantnímu a mužskému (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 19–20). Vzhledem k tomu, že tělo je jak fyzickým, tak kulturním artefaktem, není vždy možné v symbolické rovině identifikovat, kdy končí příroda a začíná kultura.

Zvláštní význam připisují medicínští antropologové často se vyskytující symbolické rovině mezi koncepcí zdravého těla a zdravé společnosti či nemocného těla a nefunkční společnosti. Každá společnost má

pak vlastní koncepce zdraví, které lze jako metaforu vztáhnout společnosti na tělo. Mezi společnostmi, v nichž hraje významnou roli ideologie individuálního a sociálního zdraví, se řadí například Čína, Řecko či Indie. Tělo je v kontextu tohoto přístupu viděno jako jedinečný integrovaný aspekt vlastního Já a sociálních vztahů, které se odvíjí od pocitů a přání ostatních (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 20).

Karteziánský dualismus, materialismus a individualismus zde bohužel nechaly odkaz ve smyslu ztráty tělesné integrity, celistvosti a sounáležitosti se zbytkem přirozeného a sociálního světa. Pro současnou západní společnost je stále charakteristické rozlišování těla a mysli, které má souvislost i s kapitalistickým způsobem produkce a symbolické přeměny těla na komoditu (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 21–22).

1.1.4 Politické tělo

Vztahy mezi individuálním a sociálním tělem znamenají více než metafory a kolektivní reprezentace přírody a kultury. Tyto vztahy jsou také o kontrole a síle. Mary Douglas tvrdí, že když komunita zažije například ohrožení, je odpovědí zvýšená sociální kontrola regulující hranice skupiny. Všechna tři těla pak mohou být „uzavřena“ a hlídána (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 24). Politické tělo je připodobňováno k lidskému, kdy vše, co je „uvnitř“, je dobré, a vše ostatní je zlé. Pod hrozbou útoku se politické tělo stává zranitelným, což vede ke snaze očistit se od zrádců a sociálních deviantů, zatímco individuální hygiena se zaměřuje na udržení rituálů čistoty. Každá taková hrozba útoku pomáhá zachovat existenci dané sociální skupiny, ať už je reálná, či nereálná. V mnoha společnostech, včetně té naší existuje představa kulturně a politicky „korektního“ těla jako těla, které je krásné, silné a zdravé.

Na základě toho jsou charakterizovány pojmy jako obezita, štíhlost, správná forma a tvar těla, stejně jako hodnoty týkající se hbitosti, plodnosti,

dlouhověčnosti atd. Tyto charakteristiky a představy o vztahu k jednotlivým hodnotám varíují od společnosti ke společnosti. V západní společnosti je korektní tělo silné a fyzicky zdatné a fit, stěžejními kulturními hodnotami jsou mládst, houževnatost a sebekontrola.

S tím souvisí pohled na nemocné tělo, které je viděno jako důsledek životního stylu, ne náhoda (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 24–26). Důležitou roli hraje výzdoba těla, která slouží jako prostředek pro vytváření a vyjádření vlastní identity. Zde Scheper-Hughes a Lock odkazují na Turnera (1980) a jeho koncept sociální kůže, který je vyjádřením sociální kategorie těla. V tomto konceptu představuje povrch těla druh hranice společnosti, kde se v symbolické rovině odehrává drama socializace. Ať se již jedná přímo o tělesné ozdoby či oblečení, to, co je v tu chvíli na povrchu a viditelné, se stává prostředkem pro vyjádření kulturní identity. Například nahota může odkazovat k sexualitě či demonstrovat sílu a vitalitu.

Na existenci tradičních kulturních idiomů vytvářejících individuální a kolektivní nespokojenost má velký vliv organizace společenského a veřejného života. Ta ve vyspělých průmyslových zemích doznala radikálních změn, které měly za následek vymizení těchto idiomů a nahrazení medicínou a psychiatrií v reakci na lidské potíže (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 26–27).

Podle Scheper-Hughes a Lock nese s sebou antropologie těla nezbytně teorii emocí. Emoce ovlivňují způsob prožívání těla, nemoci, bolesti a promítají se v představách zdravého, nebo nezdravého fungování sociálního a politického těla. Jak je již uvedeno výše, emoce jsou zprostředkovatelem mezi jednotlivými těly. Působí jako sjednocující prostředek, díky kterému se všechna těla prolínají. Dle autorek je význam emocí stále potlačován a v mnoha sociálních teoriích je základem dichotomie společnosti – jedince a morálka.

Sociální antropologové by si měli více všimnout soukromých emocí a vášní a nenechávat je psychoanalytikům a psychobiologickým antropologům. Toto rozdělení se zakládá na falešné dichotomii mezi kulturním sentimentem a kulturními vášněmi a vede zpět k dichotomiím tělo/mysl nebo příroda/kultura.

Lékařská antropologie je v tomto případě řešením a obrát k ní vede k vývoji nové epistemologie a metafyziky vědomého těla, sociálních a politických zdrojů nemoci a léčení. Autorky zdůrazňují interakce mezi myslí a tělem jednotlivce a mezi individuálním, sociálním a politickým tělem a koncepty zdraví a nemoci (Scheper-Hughes, Lock, 1987, s. 28–29).

1.2 Tělo a krása

Existuje všeobecně přijímaná krása lidského těla? Krása, která je univerzální? To tak jednoznačně nelze říci. Krása se nedá definovat, je to hodnota, již „*nejde vidět*“. Krása je vždy jen výsledkem úsudku, názoru, úhlu pohledu každého jednotlivce.

Jedinec může krásu vytvářet a také ji hodnotit. Dalo by se říci, že krása je více vnímatelná a více sledovaná u ženského pohlaví. Protože je více ženskou záležitostí, je potřeba reflektovat s tím se odvíjející genderový rozměr. Tělo je jen jakousi pasivní hmotou, kterou lze modelovat k obrazu svému. Lze ho rozkouskovávat a znovu slepovat směrem k žádoucím ideálním tvarům, a to jak myšlenkovým vymezováním se vůči některým jeho částem, které nepokládáme za přijatelné, či doslova reálné díky možnostem estetické chirurgie (Česká, 2012, s. 21). Vždy je to individuální, je důležité, aby si jedinec uvědomil, že vyjadřuje sám sebe a s tím spojil i svou přirozenost.

1.2.1 Úprava těla

„Lidské tělo lze v souladu s antropologickým přístupem ke kultuře studovat na třech strukturálních úrovních, kdy je lze chápat jako artefakt, normu a význam. Na tyto strukturální úrovně je nahlíženo prostřednictvím procesů, kdy je tělo upravováno, disciplinováno a semiotizováno“ (Soukup, 2011, s. 32).

Do strukturální úrovně artefaktu patří všechny typy úprav lidského těla od různých účelných deformací jeho částí, jako jsou skarifikace, mrzačení nohou, ušních boltců, pysků, nosu, pohlavních orgánů, což můžeme označit jako zasahování do stavu toho, jak nás „příroda“ stvořila, až po mírnější modifikaci zevnějšku, jako jsou úprava vlasů a vousů, nehtů či epilace pomocí kosmetiky.

Žádná kultura nenechává lidské tělo nedotknutelné a uzpůsobuje si jej podle vlastních hodnot a pravidel tak, aby co nejvíce odpovídala normalizovaným představám o lidském vzhledu (Soukup, 2014, s. 193).

Úpravy těla byly, jsou a budou běžné i nadále ve všech známých kulturách (Soukup, 2014, s. 12). Soudobá společnost neposkytuje místo pro určitý rituál spojený s modifikací lidského těla. Možnou výjimkou je propichování ušních lalůček u nově narozených dívek (Soukup, 2014, s. 211).

Tradiční společnosti sdílely silné vazby na své kořeny, rodinu, na komunitu. Tudíž se neuchylovaly k oddělení individuality skrze tělo, jež paradoxně vede ke ztrátě identity, naopak skrze úpravy těla si jednotlivci legitimizovali své postavení a umístění v daném společenství.

1.2.2 Péče o tělo

Na své tělo nahlížíme jako na projekt či dílo, na kterém je možné, dokonce nutné pracovat a zlepšovat ho (Soukup, 2014, s. 316) podle svého mínění či určitého současného ideálu krásy. Estetická funkce úprav těla je v dnešní době tou nejvyužívanější a nejžádanější.

Je zaznamenán vzrůst institucí, zabývajících se nejrozmanitější úpravou, zdobením a zkrášlováním těla. Současná kosmetika nepečuje jen o obličej, ale pojímá klientku komplexně. Proto je do kosmetiky zařazena i péče o tělo. V salonech se provádějí masáže celého těla, jež mají za úkol zvláčnění kůže. Další péči o tělo představují různé masáže prováděné pomocí přístrojů. Kromě ošetření těla se často také aplikují masky na ruce či dekolt.

1.3 Tělo a zdraví

Zdraví se definuje mnoha různými způsoby. Definice by měla obsahovat vnitřní a vnější determinanty zdraví a nemoci a také zohlednit dlouhodobé a krátkodobé změny v čase, které se uplatňují v historických souvislostech, tudíž na zdraví nelze pohlížet jako na izolovaný prvek. Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) je chápáno *jako „stav kompletní tělesné, duševní, sociální a spirituální pohody, a nikoliv pouhé nepřítomnosti nemoci či vady.“*

Je výsledkem dvou typů faktorů, a to vnitřních neboli vrozených, které nelze ovlivnit. Mezi ně patří například genetická výbava člověka, dědičnost či pohlaví. Opakem jsou faktory, které ovlivnit lze, mezi ně patří životní styl, jehož vliv se zdá být nejsilnější, dále následuje životní prostředí a kvalita zdravotní péče (Čeledová, Čevela, 2010, s. 27). Zdraví je předpokladem pro aktivní a spokojený život.

1.3.1 Zdravý životní styl

Představuje vyrovnaný a pravidelný denní režim, do kterého patří životospráva, dostatek pohybové aktivity, dodržování zásad osobní hygieny, duševní pohoda, co nejmenší styk s nezdravými látkami, odolnost proti škodlivým vlivům a návykům, jako jsou kouření, konzumace alkoholu, zneužívání drog, ale naopak pohoda v mezilidských vztazích.

Mezi základní atributy můžeme zahrnout způsob života, životní prostředí a zdravotní péči. Zdravý životní styl není jen o rovnováze mezi pohybem a výživou, ale zahrnuje množství prvků, které nám udávají, jak vlastně člověk žije. Některé části jsou důležitější, jiné méně.

Tyto okolnosti života jedince procentuálně vyčíslil Lalonde.⁵ Podle jeho analýzy, vyjadřující vztah mezi životním stylem a zdravím, genetická výbava člověka představuje pouhých 10–15 %, stejně je na tom zdravotní péče, která zohledňuje také 10–15 %, prostředí, ve kterém člověk žije, tvoří 20–25 % a největší položkou je způsob života, jenž zaujímá 50–60 % života jedince⁶ Takže styl života a jeho pozitivní či negativní aspekty mají nedožrnný vliv na utváření zdraví.

1.3.2 Zdravý životní styl spojený s péčí o tělo

V posledních letech narůstá zájem o alternativní životní styly, které se zakládají na aktivním vztahu mezi tělem a zdravím. Lidé se více začali zajímat nejen o to, jak pečovat o své tělo, ale také začali uvažovat s ohledem na životní prostředí a ekologickou udržitelnost. Nejrůznějšími metodami upevňují aktivní postoj ke svému tělu v kontinuitě se zdravím. Ženy a muži ve spojitosti s péčí o tělo využívají různé strategie, které mohou upevnit jejich fyzickou i psychickou pohodu.

Lidé vyjadřují zájem o kosmetické přípravky, které jsou doplňkem na cestě za zdravým životním stylem.

Kosmetika, má i několik funkcí, jež podporují mechanismy ve společenském prostředí. Jednou z nich je stránka společensko-komunikační,

⁵ Marc Lalonde byl kanadský ministr národního zdraví a blahobytu. Zabýval se mortalitou a v 70. letech „přišel“ s koncepcí, která předpokládá, že oblast zdraví může být rozdělena do čtyř hlavních prvků: biologie člověka, životní prostředí, životní styl a zdravotní péče;" to znamená, že determinanty zdraví existovaly mimo systémy zdravotní péče (Tyto informace jsou převzaty z přednášky doktorky Naděždy Špatenkové z kurzu Otázky zdraví a nemoci).

⁶ Tyto informace jsou převzaty z přednášky doktorky Naděždy Špatenkové z kurzu Otázky zdraví a nemoci

kteřá se odráží i na naši pleti, jež zrcadlí jak fyzický, tak psychický stav člověka.

1.3.2.1 Wellness

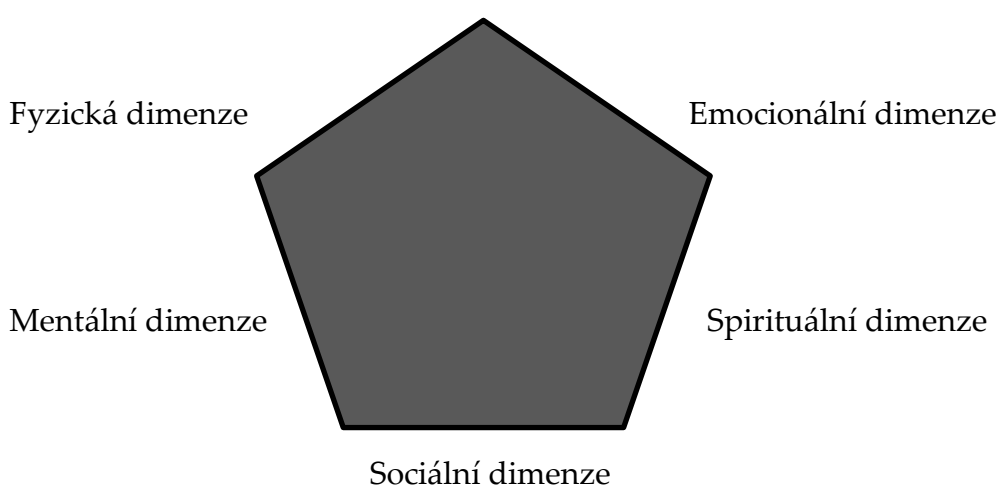
Pojem, který je se zdravým životním stylem úzce propojen, nazýváme wellness. Toto souhrnné pojmenování označuje „komplexní životní styl představující preventivní snahu o udržení vysoké úrovně fyzického i duševního zdraví, a tím i životní pohody“ (Klescht, 2008, s. 11). Způsobem k dosažení tohoto životního stylu je optimalizace fyzických, emocionálních, mentálních, spirituálních a sociálních podmínek našeho života (Blahušová, 2005, s. 11).

Fyzická část představuje tělesnou zdatnost a fyzické aspekty našeho těla. Je nejvíce viditelná, a proto je jí přikládána nemalá důležitost.

V emocionální dimenzi jsou zastoupeny emoční stavy, u nichž je žádoucí udržení stability.

Spirituální dimenze rozvíjí vnitřní osobnost, hodnotu a víru v sebe sama, oproti tomu sociální dimenze klade důraz na posílení pozitivní komunikace s lidmi a pochopení jejich odlišností.

V neposlední řadě je kladen důraz na intelekt, který představuje mentální dimenzi (Blahušová, 2005, s. 18–20).

Obrázek 1 Dimenze wellness (Blahušová, 2005, s. 9)

Nejde o neměnný stav, ale neustálý proces zdokonalování rovnosti mezi těmito částmi, zároveň také vzdalování se od stavu, který definujeme jako nemoc (Blahušová, 2009, s. 3). Pozitivní přístup a úspěšné fungování tohoto stavu však musí vycházet ze zodpovědnosti za zdraví, kterou má každý pevně ve svých rukou (Klescht, 2008, s. 12). Wellness je synonymem moderního zdravého životního stylu.

Wellness centra se začlenila do lázeňských zařízení a zastávají tak roli doplňkových lázeňských aktivit. V hotelích jsou wellness úseky zcela běžné a dohromady s hotelovou nabídkou tak utvářejí celkový komplex.

1.3.2.2 Well-being

Pojem well-being označuje stav vysoké životní spokojenosti. Dalšími českými ekvivalenty k tomuto anglosaskému termínu jsou například „*satisfaction*“ (spokojenost), často ve spojení „*life satisfaction*“ (životní spokojenost), ale též pojem „*welfare*“ (blaho), „*pleasure*“ (radost) či „*happiness*“ (štěstí), často též ve vztahu ke zdraví, ať už v podobě substantiva „*health*“, nebo různých variant slovního spojení (Blatný, 2005). O podstatě well-being je potřeba uvažovat interdisciplinárně, je to především pojem, který zasahuje do psychologie, avšak i do řady dalších společenských i přírodovědných oborů (Blatný, 2005).

Velmi zjednodušeně řečeno jde o stav, kdy je nám dobře, prožíváme osobní pohodu bez negativních emocí. Již sama definice zdraví, kterou jsem uvedla výše, v sobě skrývá pojem well-being, je tedy kladen důraz na psychickou, duchovní a sociální stránku jedince. Koncept well-being lze rozčlenit na dvě části, které se ale ve výsledku překrývají a doplňují. Tou první se rozumí pojetí subjektivní osobní pohody, která především představuje pocit štěstí, prožitek pozitivního a absenci negativního. Druhá část tvoří psychologickou osobní pohodu, kde je zdůrazněno žití plným

a silně uspokojivým způsobem. Celý koncept koreluje se zdravím člověka (Blatný, 2005, s. 14).

2 Kosmetika

Kosmetika je velmi rozšířený a široký pojem pro zkrášlování těla. S pomocí nejrůznějších přípravků a prostředků můžeme tomuto zkrášlení být nápomocni, či ještě lépe můžeme s nimi dosáhnout vytouženého vzhledu. Mezi hlavní funkce kosmetiky patří udržet tělu krásu a svěžest (Šedivý, 1921, s. 7). K tomu směřují různé postupy pro vhodné pěstění těla.

Poněkud radikálnějším způsobem lze určité vady a nedostatky zevnějšku odstraňovat prostřednictvím chirurgických zákroků. Tyto do těla zasahující intervence nebudou předmětem zájmu této práce.

Naopak bude dán důraz na vlastnosti kosmetiky, která pochází přímo z přírody či je determinována přírodními složkami. V této kapitole definuji pojem kosmetika tak, jak ji vymezují různí autoři. Vysvětlím rozdíl mezi kosmetikou a kosmetologií. Na to bude navazovat stručný přehled vzniku kosmetiky a její vývoj v různých etapách lidských dějin.

V neposlední řadě představím jeden z hlavních fragmentů kosmetiky, a to kosmetiku vycházející z čistě přírodních surovin a materiálů se zaměřením na oblast Valašska.

2.1 Vymezení pojmu kosmetika

V dřívějších dobách se kosmetika definovala jako dovednost či snaha uchovat, zlepšit, získat nebo obnovit krásu lidského těla. Záměrem kosmetiky bylo a je formovat člověka v souladu se soudobým ideálem krásy, omezit vnější příznaky stárnutí, vytvářet optimální péči pro fyzické tělo s důrazem na péči o pleť a kůži (Feřteková a kol., 2005, s. 9).

Samotný pojem pochází z řeckého slovesa *kosmeó* – kráším, zdobím. Slovo *kosmétiké* by se dalo přeložit jako umění krášlit či zdobit (Šedivý, 1921, s. 7). V současných publikacích se setkáváme mimo pojem *kosmetika* i s konceptem *kosmetologie*, spojitost mezi nimi objasním níže. „*Kosmetologie je*

komplexní věda zabývající se biologií kůže zahrnující výzkum a přípravu kosmetických přípravků, ověřování jejich vlastností a způsobů použití“, na jejichž výsledcích se podílejí vědečtí a odborní pracovníci mnoha vědních oborů, především dermatologů (Feřteková a kol., 2005, s. 9–10).

Tyto rozsáhlé poznatky kosmetologie uvádí kosmetika do procesu, lze tedy říci, že kosmetikou se rozumí veškerá „*praktická činnost, při níž buď žena, nebo sama kosmetička v rámci své profese využívá výsledky kosmetologie ku prospěchu svých klientů, součástí této praktické činnosti tvoří módní a estetická hlediska“* (Feřteková a kol., 2005, s. 10).

Kosmetologie a kosmetika tvoří dvě oblasti téhož zájmu a bez sebe by představovaly neúplnost a bezúčelnost.

2.2 Historie kosmetiky

„Touha po kráse, ke které patří půvabný a přitažlivý vzhled, je stará jako lidstvo samo (Rozsivalová a kol., 1996, s. 7).“ Vždy v určitých etapách lidského vývoje ale měnila své podoby. Střídal se také účely, pro které byla kosmetika využívána.

Pojem krásy nebyl nikdy a nikde konstantní i díky panujícímu způsobu života, ekonomickým a společenským poměrům. O tom se můžeme přesvědčit z rozsáhlých etnologických, etnografických a antropologických výzkumů. Touha po půvabu provázela člověka od nepaměti, tedy i v éře, kdy nebylo přáno světským a tělesným požitkům a kladl se důraz na náboženské a duchovní hledisko života daného jedince (Feřteková a spol., 2005, s. 12).

Již z pravěkých archeologických nálezů jsou nám známy jednoduché předměty sloužící k úpravě zevnějšku, například hřebeny či různé ozdoby, které plnily jak funkci estetickou, tak zkrášlovací. Podobnost s dnešní péčí o pokožku můžeme najít v podobě nanášení základních bahenních, jílovitých masek či rostlinných šťáv (Vondruška, 2007, s. 77).

Účelem této péče o pokožku dnes nejsou primárně ochranné a maskovací důvody, jako tomu bylo právě v dávných dobách (Rozsivalová, 2010, s. 9).

Kolébku péče o svůj zevnějšek se ve starověku staly především země Orientu, kde převládala touha zvýraznit obličej a zkrášlit se (Vondruška, 2007, s. 76). Například v Indii byla velmi žádaná másla vyšlehaná z ženského a kravského mléka (Rozsivalová, a kol., 1996, s. 9). Číňané byli proslulí svou znalostí rostlinných i živočišných látek, které hojně v kosmetice využívali (Rozsivalová a kol., 2010, s. 10). Starověký Egypt dosáhl velmi vysoké úrovně celostní péče o tělo. Za centrum pozornosti bylo považováno oko, proto také bylo zdůrazňováno černými linkami (Rozsivalová a kol., 2010, s. 11). Nejstarším dochovaným hmotným dokladem o zkrášlování jsou staroegyptské kosmetické palety, staré více než 6000 let (Vondruška, 2007, s. 77–78).

Kosmetika starého Řecka a Říma měla nejen věhlasnou úroveň, ale i úzkou návaznost na hygienu a tělesnou kulturu (Feřteková a kol., 2005, s. 12). Hlavní zásadou byl dokonalý soulad ducha i těla (Kalokagathia). Obyvatelé Řecka a Říma byli milovníky lázní a koupelí. Využívaly se masti na pleť, vlasy, vousy, nehty a celá řada vonných přípravků, takže se dá říci, že skladba přípravků pro jednotlivé části těla je velmi podobná té dnešní (Rozsivalová a kol., 1996, s. 12–15).

S nástupem období, které známe jako středověk, se tělesná hygiena dostala na mnohem nižší úroveň. Tuto povrchní hygienu se lidé snažili zakrývat vonnými látkami, říkalo se jim voňadla a používala je především šlechta (Rozsivalová a kol., 1996, s. 21). Velmi špatná zdravotní péče a nízká hygiena zapříčinily rozvoj různých kožních chorob. Kupodivu církev kosmetiku neztratila jako něco hříšného, a to i díky důležitosti olejů v liturgii (Vondruška, 2007 s. 83).

V renesanci se dostalo do popředí oživení antických ideálů. Líčení se stalo projevem neuvědomělé ženské emancipace, ženy s jeho pomocí klamaly muže. Líčení a nanášení parfémů byly projevem zámožnosti i společenského protestu. Muži se o sebe také starali a často se vyrovnávali ženám.

Církev byla zásadně proti tomuto přehnanému líčení a krášlení se (Vondruška, 2007, s. 88). Kůže byla natřena různými líčidly, s nimiž se nešetřilo. V 18. století vznikly první značkové obchody s parfémů i v habsburské monarchii, o století později se tyto produkty začaly vyrábět průmyslově. Vedle dosavadních přírodních esencí se objevily i první chemické organické látky (Vondruška, 2007, s. 89).

Jak jsem již zmiňovala výše, touhu po kráse a přitažlivosti lze sledovat napříč celými dějinami. Lidstvo spojovalo onu žádostivost po dokonalejším zevnějšku s péčí o tělo. Ovšem podmínky a okolnosti každého jednotlivce směřujícího k dosažení optimálního půvabu byly odlišné, a to i kvůli rozvrstvení společnosti.

2.3 Kosmetika v českých zemích

„Starí Slované používali k potírání kůže máslo, a to jak známo snadno žlukne, takže se jim germánské kmeny posmívaly a říkaly jim „smurdi“.“ (Rozsivalová a kol., 2010, s. 14). Ženy si líčily tváře na bílo a červeno, barvily si vlasy a obočí. Používaly se ozdobné hřebeny, nůžky, břitvy, pinzety, lžičky na čištění uší a kovová zrcátka.

Ze 14. století se ve spisu Tomáše ze Štítného dochoval nejstarší popis staročeských kosmetických prostředků, jimž říkalo mazadla. Vyráběla se ze sádla, mléka, olejů a aromatických výtažků rostlin, hlavně cibule, kopřivy, kopru a libečku. Několik desítek receptů také obsahovaly lékařské knihy mistra Křišťana z Prachatic na počátku 15. Století (Vondruška, 2007, s. 84).

V 19. století byly naše země součástí Rakousko-Uherska s hlavním městem Vídní, jež udávala tón jak v oblékání, tak v kosmetice. Po vzoru císařovny Alžběty přezdívané „Sisi“ byly ideálem druhé poloviny tohoto století ženy krásné, štíhlé, s bohatým vlasem, pěkným poprsím a vosím pasem. Muži si zakládali na hustých vousech a upravených knírech.

Po první světové válce byly v kurzu spíše krátké sestřihy jak ženské, tak mužské, dále si ženy vytrhávaly chloupky do úzkého obočí, v oblasti očí nanášely černé linky a oční stíny. Prvním kosmetickým salonem na našem území a v dnešním slova smyslu byl salon paní Lavecké, která byla odchovankyně tradičních pařížských kosmetických salonů. V této době se v lékárnách objevovaly kosmetické krémy, za nimiž stáli zejména lékaři (Rozsivalová a kol., 1996, s. 36–38). Prudký rozvoj kosmetiky nastal ve 30. letech 20. století díky vzniku kosmetologie jako samostatné vědecké disciplíny (Feřteková a kol., 2005, s. 13).

Na počátku padesátých let došlo k zásadnímu spojení dermatologie a kosmetiky, zasloužil se o to díky svým přednáškám a konferencím profesor MUDr. Gustav Lejhanec. I díky jeho zásluhám vznikl roku 1958 v Praze Ústav kosmetiky, který slučoval kosmetickou péči s placenou lékařskou službou. Ústav zaměstnával jak lékaře, například dermatology, plastické chirurgy, tak i školené kosmetičky a kadeřnice (Rozsivalová a kol., 1996, s. 36–37). Tento institut tak poskytoval všestranně fundovanou péči lékařských a kosmetických služeb (Feřteková a kol., 2005, s. 14).

Vývoj kosmetické péče pokračoval ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví, byla vytvořena organizační struktura zakládající systém pro náplň školení kosmetiček. Od roku 1982 začala probíhat výuka kosmetiček v učňovských školách (Rozsivalová a kol., 2010, s. 15).

2.4 Současná „tvář“ kosmetiky

V současnosti se kosmetika stále vyvíjí a objevují se nové techniky, metody a trendy. V salonech pracují kosmetičky s moderními přístroji, jako jsou například ultrazvuková „špachtle“ nebo celá sada kosmetických přístrojů ve velké kosmetické věži.

Ve větších i menších městech si můžeme vybírat z široké nabídky kosmetických salonů, jež své služby často rozšiřují o relaxaci a regeneraci těla pomocí masáží či různých terapií. Většina klientů odchází nejen ošetřena, ale také poučena o vhodné individuální péči, díky které docílí odstranění svých nedostatků i v pohodlí domova.

Dnes se již kosmetické služby staly pro mnohé samozřejmostí a běžnou součástí života. Také narůstá počet žen i mužů, již se v cestě za krásou a zdravím stali samouky. Vytvářejí si tak své vlastní metody v rovnovážném vztahu zdraví a krásy, v aktivním procesu sebevzdělání, ať už v podobě absolvování různých kurzů, seminářů či vlastní výrobou produktů, které jsou v souladu s jejich individuální péčí o tělo jako takové. Obrovský vývoj je zaznamenán v posledních deseti letech jak v obsahu složek, tak v kvantitě kosmetických produktů.

Za dob našich maminek nebyl na trhu s kosmetickými produkty příliš velký výběr a ženy musely využívat pouze omezenou nabídku. V péči o pleť se například spokojily s Indulonou nebo Niveou, ty dovednější si vyráběly kosmetiku z bylinek a různých surovin, které byly doma zrovna po ruce, např. z tvarohu a vajíček si míchaly různé pleťové masky. Dnes je situace jiná, existuje nepřehledné množství jak kosmetických značek, tak také typů výrobků. Na každou část těla se prodává určitý druh kosmetického přípravku, takže můžeme vybírat přípravky pro péči o tvář, o tělo, o nohy, o ruce, péči o vlasy, nehty, péči spojenou s intimní hygienou a další.

V současné kosmetice lze dát do krémů a emulzí i kmenové buňky. Ovšem je nutné říci, že se v kosmetickém průmyslu používají složitě izolované extrakty neživých rostlinných kmenových buněk (Aktuálně.cz, 2015).

2.5 Přírodní kosmetika

V několika posledních letech můžeme pozorovat především v zájmu zdraví a krásy návrat k rostlinným látkám. Vždyť právě příroda a dary z ní tvořily základ výroby kosmetiky. Řada lidí ztrácí důvěru v takzvanou průmyslově vyráběnou kosmetiku. Nejde už tak vyloženě o cenu produktů, které jsou u průmyslové a konvenční kosmetiky nízké, ale spotřebitele začalo nyní zajímat i složení jednotlivých produktů, které bývá mnohdy klamavé a častou jsou mezi složkami použity pro tělo nežádoucí chemické látky. Dalším důvodem je také testování kosmetických produktů na zvířatech. Toto nehumánní zneužívání zvířat chtějí spotřebitelé koupit přírodní kosmetiky bez živočišných složek zastavit. V návaznosti na to lidé tedy více kupují kosmetiku s označením přírodní.

Přírodní kosmetika se jeví jako šetrnější ke zdraví kůže a představuje alternativu ke kosmetice průmyslové. I tady můžeme narazit na menší problémy spojené s její certifikací, jelikož „není vše přírodní, co se tak tváří“. O certifikaci přírodní kosmetiky budu více mluvit níže. V neposlední řadě se i při koupi přírodní kosmetiky mohou objevovat různé nežádoucí reakce pleti na určité rostlinné látky či výtažky. Je proto velmi důležité znát svou pleť důkladně a vyvarovat se těchto procesů.

V tomto ohledu se jeví jako logicky nejvhodnější kosmetika vyrobená doma. Hlavním argumentem pro její používání může být i prostý fakt, že víme, co obsahuje. Cíleně tak přizpůsobujeme požadavky naší pokožky a určujeme, jaké přísady budou nejlépe pomáhat k regeneraci a udržení

zdravého vzhledu pleti. Výroba a používání přírodní kosmetiky představují celostní postoj ke způsobu života, který žijeme, a udává mu patřičný směr.

2.5.1 Definice přírodní kosmetiky

Přírodní kosmetika je vyrobena z kvalitních surovin, rostlinných či bylinných extraktů a dalších přírodních složek. Účinné láky se vyznačují nekompromisním používáním znovu narůstajících přírodních surovin, z větší části pocházejících z kontrolovaného ekologického, biologického zemědělství nebo z volného sběru přímo v přírodě. Obejde se bez chemických látek, jako jsou nejrůznější konzervanty, barviva či emulgátory.

Tyto chemické látky jsou nahrazeny kvalitními, šetrnými, přesto účinnými přírodními výtažky, esenciálními či éterickými oleji, přírodními másly nebo květovými vodami. Tyto přírodní suroviny se podobají lidskému kožnímu tuku a pleť je snadno přijímá, tudíž jsou vhodné pro všechny typy pokožky a vlasů (Veit, 2014, s. 25).

Díky přírodnímu původu použitých složek není třeba kosmetiku testovat na zvířatech, je obhajitelná také po etické i ekologické stránce, což se v neposlední řadě týká také jejího balení, marketingu a celé firemní koncepce (Veit, 2014, s. 25).

2.5.2 Ověřitelnost a certifikace přírodní kosmetiky

Jak tedy poznat kvalitní přírodní produkt? Vždy je důležité se orientovat podle obalu, kde jsou znázorněny základní informace o produktu a také jsou připojena loga, z nichž některé si blíže představíme.

Základní povinností každého výrobce kosmetiky ze zákona č. 258/2000 Sb. je uvádět kompletní složení produktů. K tomu slouží mezinárodní názvosloví kosmetických přísad, zkráceně INCI (International Nomenclature od Cosmetic Ingredients), které bývá uvedeno na obalech v sestupném řazení

jednotlivých látek a složek. Ingredience nesou jednotné označení, většinou vycházejí z latiny nebo angličtiny (Síbková, 2017).

I v počtu ingrediencí, které kosmetické produkty obsahují, platí pravidlo „čím méně, tím více“. V případě, že je složení obsahově příliš dlouhé, vystavujeme tak pokožku velkému množství látek, které při dlouhodobém používání mohou zapříčinit její narušení a poškození (BIOOO.CZ s.r.o., 2017).

Velice důležité je říci, že v EU neexistuje žádné legislativní opatření, které by jednoznačně vymezovalo přírodní kosmetiku od té konvenční. Jestliže máme u produktu například certifikát, který nám označuje přírodní kosmetiku, je to pouze certifikát určité spotřebitelské organizace, která ho vydala. Parametry pro výrobu přírodní kosmetiky nejsou stejné. Produkt, který dostal certifikát u jedné organizace, nemusí být certifikovaný u jiné.

Mezi častými mezinárodními přírodními certifikáty, které lze spatřit na obalech, je například německý BDIH (Zdravagurmanka.cz, 2017) certifikát (Kontrollierte Naturkosmetik). Patří mezi nejstarší známky kvality a sdružuje více než čtyři sta výrobců a prodejců přírodní kosmetiky. Dále jsou to francouzské certifikáty ECOCERT (působí ve více než osmdesáti zemích) nebo Cosmebio, což je největší francouzská obchodní asociace sdružující více než 350 francouzských i zahraničních společností zabývajících se přírodní a bio kosmetikou.

Kromě zahraničních certifikátů se i v České republice můžeme setkat s poměrně „novou“ certifikační značkou CPK (Certifikovaná přírodní kosmetika) a CPK bio.

Certifikační značka CPK byla založena roku 2007 a hlavním cílem této společnosti je usnadnění orientace spotřebitele na trhu s přírodní kosmetikou. CPK a CPK bio se zaměřují nejen na složení produktů, ale i na způsob ekologické výroby a recyklovatelnost obalových materiálů. Udělovatelem těchto certifikátů je nezávislý kontrolní orgán KEZ – Kontrola

ekologického zemědělství, který současně kontroluje i ekologické zemědělství (Zdravagurmanka.cz, 2017).

2.5.3 Marketingové strategie značek

Jak jsem už psala výše, neexistuje právní norma pro definování přírodní kosmetiky. Výrobce si tedy může sám definovat pravidla o tom, co bude jako přírodní označovat a následně prodávat. Proto se tedy otevírá velký prostor k diskusi, co je, či není přírodní kosmetika. Jelikož se bio a přírodní kosmetika staly velkým trendem, profitují na tomto neohraničeném a otevřeném prostoru firmy, které vytvářejí často lživé marketingové strategie ve jménu rostoucí popularity přírodní kosmetiky.

U množství výrobků, které se na trhu „jeví“ jako přírodní, tvoří jejich základ syntetické složky a ropné deriváty více, než bychom čekali.

V zájmu výrobců jednotlivých značek je především prodej a zisk, proto každá kosmetika, která chce být úspěšná, nese označení „přírodní“. Nikdo si přeci nekoupí výrobek, na kterém by bylo napsáno čistě chemické složení.

Pro příklad uvedu dva produkty, vcelku oblíbených a známých značek, obsahující syntetické látky, které paradoxně ve svém názvu operují s pojmy jako přírodní či čistý. Prvním produktem je Fa Natural & Pure, jedná se o ženský deodorant, který obsahuje látku Benzylheptanol (Síbková, 2017).

Dalším příkladem je známá značka Nivea, která prodává také deodorant s názvem Nivea Fresh and natural, jenž obsahuje Oxybenzone. Tato látka je původem chemická, svůj účel plní jako UV filtr (Síbková, 2017). Individuální strategie kupujícího přírodní kosmetiku v souvislost s ochranou

proti těmto dezinformacím je v zásadě prostá, jednoduchými kroky lze těmto marketingovým strategiím předcházet⁷.

2.5.4 Využití přírodní kosmetiky v oblasti Valašska

Z hlediska kosmetiky čistě přírodního zaměření jsou výroba a prodej na Valašsku úzce spjaty s tradicemi a zvyky probíhajícími po celý kalendářní rok.

Příroda na Valašsku, které má poněkud studenější klima, poskytuje širokou škálu rostlin a bylin, jež se dají skvěle uplatnit v péči o zevnějšek.

Sběr těchto bylin rostoucích na stráních, kopcích a loukách a jejich následné zpracování různými procesy tvoří důležitou součást koncepce, která nám zprostředkovává ekologickou udržitelnost spolu s regionálním konceptem přírodní kosmetiky na Valašsku.

Přírodní léčitelství a bylinná kosmetika umožňují rostlinám hojné pole působnosti.

Cenné látky obsažené v léčivých a aromatických rostlinách příznivě ovlivňují nejen vnitřní orgány těla, ale také mají pozitivní dopad zevně.

Přírodní léčitelství a bylinná kosmetika se proto vzájemně doplňují a napomáhají k celkové zdravotní i estetické rovnováze člověka (Fischerová, Hallerová, 1994, s. 8).

Konkrétně ve městě Rožnov pod Radhoštěm lze nakoupit přírodní kosmetiku v dostačující míře. Nachází se zde několik kamenných obchodů, jež se zaměřují na zdravou výživu a k tomu je i připojena nabídka přírodní bio kosmetiky. Žijí zde také lidé, především ženy, které se zaměřují primárně

⁷ Jak se takovými nepravdivými informacím o výrobcích vyhnout a jaká je možná spotřebitelská ochrana? Základem je důsledné čtení obalů výrobků. Bezmezně nevěřit všem heslům a nápisům na obale – bývají mnohdy zavádějící a klamavé. Chemické látky v kosmetice podporují trvanlivost výrobků, jestliže se tedy „má“ jednat o přírodní výrobek, přitom jeho doba trvanlivosti jsou dva roky, bude se jednat o podvod. Přírodní látky podléhají rychleji zkáze a jejich doba trvanlivosti se odhaduje maximálně na půl roku. Také je dobré si kosmetiku ověřovat pomocí INCI nebo dTestu, kde mají rubriku zdraví a kosmetiky.

na výrobu mýdel. Svou značku nabízejí v určitých obchodech nebo také na jarmarcích a různých akcích spojených s nabídkou a prodejem výrobků od místních řemeslníků, živnostníků nebo jen lidí, kteří to mají jako koníček.

3 Metodologie

Praktická část této práce si vytkla za cíl zjistit, jak souvisí přírodní kosmetika s pojetím těla, péčí o něj ve spojitosti s vnímáním vnější krásy. Konkrétnějším cílem je interpretovat, jakými způsoby je nahlíženo na tělo v souvislosti s užíváním přírodní kosmetiky. Pro svůj výzkum jsem použila kvalitativní metodu spolu s terénním výzkumem, jenž zahrnoval i zúčastněné pozorování. Ovšem stěžejní část této empirické části tvoří vedené polostrukturované rozhovory s participanty, které mi umožnily více do hloubky pochopit a objasnit studovaný jev. Pro okrajové doplnění jsem využila dotazníkové šetření jako prvek kvantitativního výzkumu.

Rozhovory byly vedeny během měsíce ledna roku 2018. Před jejich samotným uskutečněním jsem mapovala místa a osoby skrze své přátele, které bych mohla navštívit a oslovit. Následovně jsem se zúčastnila dvou událostí, a to Handmade marketu v Rožnově pod Radhoštěm a přednášky o využití bylin z oblasti Valašska v centru Zdravé Já, rovněž v Rožnově pod Radhoštěm. Tyto události byly určitým způsobem spjaty s tématem a pomohly mi k seznámení se s potenciálními respondenty, přičemž jsem také využila metodu sněhové koule. Pokračování výzkumu se neslo v duchu kontaktování osob, ať už s pozitivní odezvou a následnou spoluprací či zamítavou reakcí. Neochota participovat na výzkumu byla vysvětlována nedostatkem času.

Participanty jsem vybírala podle tří okruhů, a to nákupčí přírodní kosmetiky, výrobci přírodní kosmetiky a lidé, kteří s přírodní kosmetikou pracují při svém zaměstnání.⁸

Kromě dvou mužů nakupujících přírodní kosmetiku je zbytek mých participantů ženského pohlaví, jelikož se v této oblasti pohybuje více žen než mužů.

⁸ Více se o těchto okruzích rozepteší v kapitole 3.3.2 Polostrukturované rozhovory.

Věkové rozmezí je flexibilní, pohybuje se od 25–50 let. Při těchto rozhovorech jsem kladla důraz na osobní rovinu a snažila se o navázání přátelské atmosféry. Samozřejmě jsem je ubezpečila o jejich anonymitě a šetrném zacházení s údaji, které mi poskytli pro účel mé bakalářské práce.

3.1 Plán výzkumu

Výzkum probíhal zhruba od měsíce listopadu 2017 do ledna 2018. Nejdříve jsem realizovala zúčastněné pozorování Handmade marketu v Rožnově pod Radhoštěm, jenž se konal ke konci listopadu. Poté zhruba od půlky prosince do konce ledna probíhaly rozhovory s participanty a doplňkové pozorování.

Nyní popíši důkladněji, jak jsem postupovala při metodologii mého výzkumu s rozebráním jednotlivých složek, které jsem roztrídila do samostatných kapitol. Nejprve představím hlavní výzkumnou otázku spolu s dílčími výzkumnými otázkami. Poté stručně nastíním výzkumné cíle, uvedu metody a výzkumné techniky, které jsem při svém výzkumu realizovala, a vymeším charakteristiku respondentů spolu s popisem a profilem zkoumané lokality.

3.2 Výzkumné otázky a cíle

Hlavní výzkumná otázka zní:

Jakými způsoby je nahlíženo na tělo v souvislosti s užíváním přírodní kosmetiky?

Dalšími dílčími otázkami jsou:

Jaké postoje a názory zaujímají stoupenci přírodní kosmetiky?

Jak je užívání přírodní kosmetiky spojeno s jejich životním stylem?

Do jaké míry a charakteru narůstá zájem o přírodní kosmetiku na Valašsku?

Ve svém výzkumu jsem získala data především z rozhovorů o využití a používání přírodní kosmetiky z pohledu jednotlivců i větších zařízení. Záměrem této práce je zodpovědět hlavní a dílčí výzkumné otázky. Bude tak učiněno za pomoci sběru dat, jejich následným vyhodnocením a interpretací.

V neposlední řadě je také cílem interpretovat tělo jako kulturní fenomén. Pomocí tří propojených rovin, a to individuální, sociální a politické, a uvedením příkladů s tématy péče o tělo, kosmetická úprava těla skrze přírodní kosmetiku, krása a zdraví.

3.3 Metody a techniky

Jak jsem už psala výše, při výzkumu byly použity metody kvalitativního výzkumu. Nejdůležitějším zdrojem dat se pro mne staly rozhovory s důrazem na polostrukturovaný typ. Dále jsem také prováděla zúčastněné pozorování a využila jsem i metodu kvantitativního charakteru, a to dotazníkové šetření, které probíhalo přes e-mailovou korespondenci s potencionálními respondenty, kde jsem samozřejmě položila důraz na region Valašska.

Využila jsem techniku zúčastněného pozorování, které je v antropologii často využívanou, dá se říci klíčovou technikou, jelikož při ní probíhá osobně zprostředkovaná spoluúčast antropologa na daném zkoumaném jevu (Soukup, 2014, s. 93). Ovšem tato technika byla spíše v pozadí techniky vedení polostrukturovaných rozhovorů. Tento typ rozhovorů udržuje zaměření směru dialogu, ale zároveň dovoluje dotazovanému uplatnit vlastní názor, zkušenosti a perspektivy (Hendl, 2005, s. 174).

U těchto rozhovorů jsem si předem připravila osnovu otázek, které jsem navíc rozdělila do pomyslných okruhů, jenž se vážou na výzkumné otázky. Jejich pořadí jsem libovolně měnila, jelikož se průběh rozhovoru

pokaždé ubíral určitým směrem, zaměnitelnost pořadí otázek mi tak umožňovala větší flexibilitu.

Výhodou těchto rozhovorů je možnost vyjasnit si některá nepochopení dané věci v jejich průběhu a skýtá určitě větší prostor pro názory participanta, který se tak může rozhovořit více do hloubky a odkrýt případně nová skrytá témata.

3.3.1 Zúčastněné pozorování

V mém případě zúčastněné pozorování probíhalo v rámci aktivní účasti na dvou typech akcí.

První byla akce v městě Rožnov pod Radhoštěm na podzim roku 2017, a to Handmade market. Jednalo se o setkání výrobců a zároveň prodejců, kteří v místním kulturním sále předváděli výrobu svých výrobků a hotové již prodávali. Tyto výrobky byly ve většině případů mostem lokálních zdrojů a surovin a tradiční řemeslné výroby. Byly zde i dvě ženy, které nabízely svou podomácku vyrobenou přírodní kosmetiku, a to především se zaměřením na výrobu mýdel. Jednu z nich jsem oslovila a ta se pak následně stala mou participantkou.

Jako další akci spojenou s tématem přírodní kosmetiky jsem navštívila přednášku o využití přírodních bylin z oblasti Valašska pro účely stravování a přípravy pokrmů, ale také pro účely péče o zevnějšek. Na přednášku jsem vstupovala, aniž bych předem uvedla, že některé informace mohu čerpat pro výzkum v rámci své bakalářské práce. Po ukončení setkání jsem oslovila několik žen a dvě z nich se pak staly mými respondentkami ve sféře nakupujících přírodní kosmetiku.

Tato přednáška se konala také v Rožnově pod Radhoštěm v centru Zdravé Já. Toto centrum se zaměřuje na alternativní a holistický přístup ke zdraví a péči o tělo. Součástí tohoto centra je kamenný obchod, který se specializuje na bezobalový prodej potravin. V obchodě se také prodávají

výrobky, jež jsou ekologicky nezávadné, spolu s certifikovanou přírodní kosmetikou.

Poté chci zmínit ještě jednu událost, kterou lze také zařadit do módu zúčastněného pozorování. Tou událostí byla návštěva kosmetického salonu ve stejném městě. O tomto salonu jsem si zjistila, že pracuje pouze s kosmetikou, která má na všechny své výrobky certifikát bio. Stala jsem se tak hlavním aktérem a při základním kosmetickém ošetření jsem vedla další z rozhovorů. Samozřejmě jsem dodržela etické parametry výzkumu.

3.3.2 Polostrukturované rozhovory

Etické hledisko výzkumu bylo dodrženo. Před každým rozhovorem jsem účastníkům vysvětlila samotné téma a podstatu mé bakalářské práce, zároveň jsem požádala o svolení použít informace a data z rozhovorů, které jsem s nimi vedla.

Všechny své participanty jsem anonymizovala, přestože většina neviděla problém v tom, kdyby bylo jejich jméno zmíněno a figurovalo v mé bakalářské práci.

Při vedených rozhovorech jsem vycházela z osnovy, kterou jsem přizpůsobila danému participantovi a také typu, do kterého podle mých tří kategorií náleží. Pracovala jsem tedy se třemi typy osnov, které také přikládám do příloh.

Otázky jsem pokládala srozumitelně, snažila jsem se vyhnout zavádějícím výrazům, které by mohly vést k nepochopení nebo odchýlení od daného tématu. Vytvořila jsem okruhy, do nichž jsem pak jednotlivé konkrétní otázky roztrídila a jež mi pomohly v orientaci při následné analýze. Pořadí otázek by mělo na sebe logicky navazovat a také je dobré vyvarovat se přebíhání z jednoho okruhu na druhý (Kaufmann, 2010, s. 52-53).

Nyní přistoupím k popsání a vysvětlení jednotlivých okruhů. První okruh otázek jsem nazvala „*Důvody výběru*“, v tomto okruhu mne zajímaly argumenty, názory a postoje participantů pro výběr přírodní kosmetiky a dávání přednosti před kosmetikou konvenční. Také mne zajímalo, co může tyto lidi spojovat.

Pomocí druhého okruhu jsem se dotazovala na „*Sebevzdělání*“ participantů, tzn. jakým způsobem si hledají informace, získávají nové poznatky a zda se nějak aktivně sebevzdělávají v této problematice.

Třetí okruh je spjat s pohledem participantů na vnější krásu a jejich názorem na to, s čím může být vnější krása spojena. Tento okruh jsem nazvala „*Vnímání krásy a těla*“. Zde jsem se snažila participanty rozhovořit, pochopit a zaznamenat jejich široký pohled.

Dalšími menšími okruhy jsem pak doplňovala poznatky o přírodní kosmetice s návazností na dílčí výzkumné otázky. Dotazovala jsem se na korelaci mezi využitím přírodní kosmetiky a životním stylem dotazovaných, na vztah těla a péče o něj v kontinuitě zdraví a krásy, na jejich pohled na současnou situaci ohledně dostupnosti přírodní kosmetiky, na lokální využitelné principy při výrobě přírodní kosmetiky ve spojitosti s marketingovými strategiemi výrobců a navazování kontaktů s nakupujícími.

Myslím, že se mi podařilo navodit atmosféru důvěry a uvolněnosti, která napomáhala k větší otevřenosti konverzace. Snažila jsem se o nezahlcení respondentů množstvím otázek, ale zároveň jsem cílila k tomu, aby byla pokryta všechna témata, o která jsem se zajímala. S většinou participantů jsem neměla žádné obtíže, ba naopak. S několika z nich se znám i z dřívější doby osobně, tudíž nebyl problém otevřeně mluvit o daném tématu i jiných věcech s tím spojených.

3.4 Charakteristika respondentů a výzkumné lokality

V této kapitole se pokusím stručně popsat jednotlivé participanty, kteří se stali součástí mého výzkumu. Celkově jsem vedla deset rozhovorů s osmi ženami a dvěma muži. Usilovala jsem o genderově vyváženější poměr, chtěla jsem ve výzkumu zachytit jak ženský, tak také mužský pohled na daný problém. Bohužel se mi to nepodařilo zrealizovat.

V celé empirické části budu uvádět jen pohlaví participanta a první písmeno jeho jména. Odkazování na participanty bude vypadat takto: „Paní P.“ nebo „Slečna S.“ či „Pan K.“

Ze sféry nakupujících přírodní kosmetiku jsou všichni čtyři participanti mladého věku v rozmezí od 24 let do 30 let.

S panem P. (30 let) jsme známí, proto jsem ho neváhala oslovit jako prvního pro můj výzkum přírodní kosmetiky. Poslední čtyři roky se u něj totiž objevovaly alergické reakce, proto přešel na přírodní kosmetiku s minimálním procentem parfemace.

Dalším mužem je pan J. (29 let), jenž mi byl doporučen panem P. Oba ochotně souhlasili s uskutečněním rozhovoru. Pan J. (29 let) přiznal, že impulsem pro nákup a používání přírodní kosmetiky se mu stala jeho přítelkyně, která se zajímá o zdravý životní styl a odsuzuje testování na zvířatech. Tyto názory pan. J. (29 let) převzal také.

Další dvě slečny jsem potkala v centru Zdravé Já, o kterém se zmiňuji výše.

Slečna L. (24 let) je studentkou a zajímá se o alternativní způsoby života, cvičí jógu a je vegankou.

Druhou ženou je slečna B. (27 let), která je právě na mateřské dovolené a chození do centra na různé přednášky i cvičení je pro ni příjemným odpočinkem.

Další okruh tvoří rezorty a instituce. Zaměřila jsem se na lidi pracující s přírodní kosmetikou. Byly provedeny tři rozhovory se třemi ženami.

První byla paní P. (32 let), pracuje jako kosmetička v jednom salonu, při své práci používá kosmetickou značku s certifikací bio kosmetiky.

Další byla paní H. (50 let) také kosmetička s několikaletými zkušenostmi v oblasti kosmetiky, při své práci využívá esenciální oleje na přírodní bázi a taktéž pracuje s přírodní kosmetickou značkou. Poslední byla slečna V. (26 let) čerstvě pracující v lázeňských službách.

Posledním okruhem je okruh výrobců vlastní přírodní kosmetiky. Zde jsem prováděla rozhovor se třemi ženami. První – paní K. (28 let) vyrábí především mýdla a má svou značku. Poznala jsem ji na Handmade marketu, snaží se svůj koníček skloubit s péčí o svou rodinu a daří se jí to.

Další z řady výrobců je slečna S. (27 let), která ráda s výrobou kosmetiky experimentuje. Poslední z tohoto výběru je slečna M. (26 let), s ní jsem nevedla osobně rozhovor, ale proběhl kontakt skrze e-mailovou korespondenci, jelikož byl problém v nedostatku času této participantky.

Lokalita, ve které výzkum probíhal, je obecně nazývaná jako Valašsko, přesněji oblast středního Valašska. Centrem mého šetření bylo město Rožnov pod Radhoštěm, jež má lázeňskou historii, sahající až do roku 1796 (Hambálková, 2005, s. 9).

Lidé se sem přijížděli léčit osvědčenou kombinací příhodného horského prostředí a aplikovaných léčebných prostředků v podobě žinčičné⁹ kúry (Hambálková, 2005, s. 85). Tato tradice je do jisté míry udržována dodnes díky rožnovským pivním lázním.

⁹ Žinčice vznikala jako vedlejší produkt při výrobě ovčího sýra, syrovátka se na mírném ohni vařila čtvrt hodiny. Žinčice má bílo-nazelenalý odstín a je bohatá na bílkoviny (Hambálková, 2005, s. 37).

Také zde probíhají různé akce spjaté s regionálními výrobci kosmetických produktů. Na to, jak je Rožnov vcelku malé město, existuje zde nespočet kosmetických salonů zaměřených na celostní péči o tělo. Můžeme tady nalézt i několik center zabývajících se zdravým životním přístupem s alternativními směry.

Celoročně se ve městě pořádají různé akce například v podobě jarmarku, jež podporují místní výrobce přírodní kosmetiky.

4 Analýza a interpretace dat

Tvorba dat probíhala skrze rozhovory s participanty. Získaná data jsem si pro lepší orientaci roztrídila do určitých okruhů.

Interpretace dat bude pojmána v návaznosti na okruhy témat, která více popisují v kapitole polostrukturované rozhovory. Těmito okruhy jsou: 1. důvody výběru, 2. sebevzdělání, 3. vnímání krásy a těla, dalšími okruhy jsou genderové hledisko, lokální podpora, pozitivní přístup k životu a vztah k přírodě, sebepojetí a marketing výrobců a jejich strategie.

V interpretaci získaných dat se budu opírat o koncepty a teorie nastíněné v teoretické části, která se primárně zakládá na pojetí těla ze tří perspektiv. Těmito těly jsou tělo individuální, sociální a politické (Scheper-Hughes, Lock, 1987). Na konkrétních příkladech ukážu, jak souvisí každé jednotlivé tělo s žitou realitou a jak se promítá do této sféry. Z výzkumu vyplývá, že všechny tři roviny těla, ať už individuální, sociální či politické, se prolínají a tvoří celek vědomého těla. Žádná z rovin nefunguje jako samostatná jednotka, to by totiž reálně ani nebylo možné. Politické tělo přece jen nejvíce prostupuje všemi vrstvami lidského života.

Paradoxně si člověk nejméně uvědomuje právě uplatňování bio politiky ve snaze o zdokonalování populace skrze reflexi vlastního zdravotního stavu (Vodička, 2014, s. 109).

4.1.1 Nakupující

Nejvíce se u nakupujících projevuje rovina individuálního těla. Individuální tělo chápeme jako nástroj vnímání, skrze vlastní zkušenost se projevuje sdílená a reflektovaná subjektivita. Lze ho vnímat i jako objekt, do kterého vložíme otisk vlastní vyvíjející se subjektivity a zkušeností, jež jsou ale ovlivňovány sociálními a kulturními vlivy. Propojenost se sociálním

tělem je viditelná, nikdy nevystupuje jedno konkrétní tělo, vždy je bereme jako celek.

Příklady propojení individuálního těla v pojetí skupiny lidí, jež jsou aktivními nakupujícími a spotřebiteli přírodní kosmetiky, lze vidět v jejich volbě. Skrze svou intersubjektivitu rozhodli o tom, jakým způsobem a čím budou pečovat o svůj zevnějšek.

V prvním okruhu jsem se především zajímala o stanoviska participantů k výběru přírodní kosmetiky, tudíž jsem okruh pojmenovala „*Důvody výběru*“ přírodní kosmetiky.

Hlavními důvody používání přírodní kosmetiky, které vyplynuly z postojů participantů, jsou například úzký vztah k přírodě, šetrnost vůči přírodě projevující se skrze individuální používání chemicky nezávadných produktů. Důvodem je péče o své zdraví a porozumění svému tělu. Takto se například vyjádřila slečna L. (24 let): „*Protože chci ulevit svému tělu, které už tak přijímá hodně škodlivin, třeba ze vzduchu nebo ze stravy.*“ „*Také nám šetří životní prostředí, protože jednotlivé složky jsou rozložitelné a pro tělo úlevou*“ (15. leden, 2018, Rožnov p. Radhoštěm). Pro dalšího participanta pana P. (30 let) byla vnitřní pohnutkou ke změně konvenčních kosmetických přípravků na přírodní celková změna stravovacích návyků, kdy přešel na zdravou stravu a úplně vynechal maso. Vyjadřuje se takto: „*Tématem přírodní kosmetiky jsem se začal zabírat, až když jsem se začal zajímat o zdravou stravu*“ (4. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Dalším častým důvodem, který jsem zaznamenala u více než poloviny participantů, byla snaha o změnu či inklinování k alternativnímu způsobu života.

Jak se přímo zmiňuje slečna B. (27 let): „*hledala jsem ve svém životě nějakou změnu, změnu k lepšímu, chtěla jsem očistit své tělo, zaobíráním kosmetiky a toho co si „napatlám“ na tělo, to přišlo se změnou stravy a hledáním alternativních životních směrů*“ (11. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

V okruhu otázek týkajících se „Sebevzdělání“ jde o kategorii, kde jsem se dotazovala na hledání informací o produktech či na vlastní vyvíjenou aktivitu dotazovaných zaměřenou na tematiku zdravého životního stylu či přírodní kosmetiky ve spojitosti se vzdělanostně-osobním růstem participantů. Většině dotazovaných nestačí pouhé nakupování produktů, ale také stále více experimentují, aby si mohli domácí kosmetiku vyrobit sami. V tomto kontextu slečna B. (27 let) poukazuje na provázanost poznání a zdraví těla, když říká: *„Čtu knihy, odborné články, ale jakmile člověk pochopí, jak to celé funguje, už není třeba tolik informací, taky záleží, jak kdo se o to zajímá. Někoho vůbec nezajímá stav svého těla, že některé složky konvenční kosmetiky jsou rakovinotvorné, podporující alergie atd., že klasické prací prášky a další produkty konvenční drogerie ničí přírodu. Je to o informovanosti a zájmu o sebe a své okolí. A hlavně, každý musí začít u sebe“* (11. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Participantů hledají informace především na internetu na různých českých i zahraničních blozích, v knihách a herbářích, při svém experimentování s výrobou kosmetiky se zajímají o návody, postupy výroby nebo také hledají informace pomocí INCI ¹⁰. Jedna participantka – slečna L. (24 let) potvrzuje vlastní snahu vzdělávat se v oblasti složení kosmetiky, kterou používá. V tomto kontextu tvrdí: *„Čím dál tím víc se to dostává do podvědomí lidí, že si uvědomují, že není dobré dávat si na pleť tu chemii, a když si člověk přečte složení toho krému třeba a pak si na internetu zadá tu složku, tak ti to řekne, co to je za složku, tak zjistí, že to je všechno chemie a začíná o tom přemýšlet a víc se zajímat o tu přírodní kosmetiku, no“* (15. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Třetím výzkumným okruhem je „Vnímání krásy a těla“ ve spojitosti se zdravím. Všichni dotazovaní se shodli, že používání přírodní kosmetiky a starání se o své tělo a pokožku má jednoznačně pozitivní dopad i na jejich zdraví a vzhled. Tak například pan P. (30 let) říká: *„Ano, určitě to má vliv, a to*

¹⁰ viz kapitola 2.4.2 Ověřitelnost a certifikace přírodní kosmetiky.

velice příznivý, mám zdravější pokožku, přijde mi, že vypadám tak nějak pořád mladě i to tak na sobě pociťuju, zdravější pokožka se pro mě rovná větší spokojenost celkově a naopak“ (4. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm). Podobně se vyjadřuje i slečna B. (27 let), která zdůrazňuje propojení vnitřní a vnější krásy: „Krása je subjektivní záležitost, jde o prožívání jedince, krása souvisí s vnitřní spokojeností, takže pokud člověk dělá, co ho naplňuje a pozitivní věci, roste jeho vnitřní krása, která pak ovlivňuje stav těla, jako jsou vrásky, výraz, jemnost/hrubost, zářivost/prázdnota, postavení těla, zdraví/nemoc“ (11. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Dále se dotazovaní vyjadřovali i k jiným otázkám, například jak vnímají dostupnost přírodní kosmetiky, ať už v drogeriích či specializovaných obchodech na zdravou stravu, kde má přírodní a bio kosmetika také své místo. Většina nakupujících participantek shodně zdůraznila, že více produktů nakupují ženy, slečna L. (24 let) k tomuto dodává: „Pro ženy je toho asi více, ale muži se tímto tématem moc nezaobírají a zase kosmetiky tolik nepotřebují“ (15. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm). Na to, že přírodní kosmetika není jen doménou žen, reagoval respondent Pan J. (29 let), který říká: „Určitě je v obchodě větší sortiment kosmetiky, která je určená spíše pro ženy, ale já si vždy také najdu, co potřebuju, a to si myslím, že používám i více než ty základní věci, jako sprchový gel, šampon, krém na obličej a pastu na zuby“ (27. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm). Participanté se také shodují v tom, že přírodní a bio kosmetika zažívají v posledních letech ohromný rozmach a trh přehlcnen značkami s tímto označením. Zároveň se vyjadřují k otázce věrohodnosti těchto produktů. Slečna B. (27 let): „Nestačím se divit, kolik nových značek bio kosmetiky přibývá, jak na internetu, nebo taky v obchodech. Vždycky se ale informuju už v obchodě u paní prodávající, protože novým značkám moc nevěřím a zůstávám u svých osvědčených značek a produktů, u kterých už vím, co čekat“ (11. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Pro 3/4 respondentů má používání přírodní kosmetiky vliv na krásu a zdraví a má dopad na utváření jejich života ve smyslu zdravějšího životního stylu. Pro jednoho z nich je volba přírodní kosmetiky jen příjemnou změnou v oživení produktů, které doposud používal. 4/4 participantů aktivně vyhledává informace skrze knihy a internet, 3/4 participantů experimentuje s výrobou a snaží si některé přípravky spojené s péčí o tělo vytvořit samostatně. 4/4 dotazovaných se shodlo, že používání přírodní kosmetiky a starání se o své tělo a pokožku má jednoznačně pozitivní dopad na jejich zdraví a vzhled.

4.1.2 Rezorty

V tomto odvětví hraje důležitou roli tělo sociální, které je odkazováno k souboru významů. Jelikož prostředí formuje naše chování, jednání a myšlení či hodnotové rámce, lze tímto prostředím označit i kosmetický salon a jiná zařízení zacílená na péči o tělo. Interpretace Já a tělo je sociálně tvořeno a zachyceno v sociální realitě. Obraz společnosti se odráží v tělech jedinců a jimi je navenek projektován.

Jednoduše řečeno sociální tělo působí na to, jakým způsobem bude kulturně pohlíženo na fyzické tělo. Participantky, které denně pracují s kosmetickými produkty, si velmi zakládají na tom, aby zákaznice byly spokojené s jejich službami.

„Důvody výběru“ kosmetiky, ve které jsou obsaženy především přírodní látky a složky, spočívají pro tyto participantky především ve spokojenosti zákazníků a také spokojenosti jich samých z vlastní práce s těmito produkty. Nepoužívají přírodní kosmetické produkty, protože je to v této době trendem, ale již několik let s nimi mají pozitivní zkušenosti. Při ošetřování pleti jim jde o viditelné výsledky, které ocení především zákaznice. Pracují s kosmetikou, která nezpůsobuje při reakci s pokožkou nežádoucí projevy jako zarudnutí či napuchnutí pleti.

Mé participantky zvolily přípravky či celou značku kosmetiky, která stojí na přírodních základech a stala se součástí a nástrojem jejich práce. Paní H. (50 let) má ve svém salonu dlouholeté zkušenosti, říká „18. rokem pracuji s kosmetikou Gernétic, prodávám přípravky Aromaterapie Karel Hádek, s nímž jsem před 22 lety začínala. Obě značky jsou na přírodní bázi Gernétic, jež využívá ve svých přípravcích aktivní složky – vitamíny, minerály, stopové prvky, aminokyseliny. Vše je vyrobeno pomocí biotechnologií pouze z přírodních látek“ (29. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm). Paní P. (32) se přiklání k jednoduchým produktům, které nahradí drahé přípravky, říká: „Ricinový olej na obočí a řasy je super, lepší než nějaké sérum, a hlavně ho koupíte za pár korun v lékárně, já ten olej schvaluju hodně“ (17. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

V oblasti „Sebevzdělání“ jsou mé participantky aktivní a zajímají se o nové tendence a směry, ale pokud už jsou se značkou spokojeny, nemají potřebu ji měnit. O tom mluví paní H. (50 let): „Snažím se vzdělávat, ale spíše jako samouk. Jsem s oběma značkami spokojena, proto neměním, a nové věci, pokud mi čas dovolí, si najdu na internetu, také máme firemní kosmetičku, která se nám věnuje v teoretických i praktických otázkách“ (29. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm). Naopak paní P. (32 let) je více otevřená novým věcem, jezdí na školení průběžně po celý rok a baví ji to.

Je zajímavé sledovat, jaký názor na vnímání vnitřní a vnější krásy těla zaujmají lidé, kteří se v této oblasti živí. Paní H. (50 let) to vidí takto:

„V každém životním období řeší žena i muž určité vnější problémy, jiné mladá pleť, odlišné pleť stárnoucí. Mnohdy se náš vnitřní stav odráží na obličejí, když jsme v pohodě, je pleť čistá, mnohé se dá vyčist z tváře. Hodně ovlivňuje i psychika, to, v jaké je člověk kondici fyzické i psychické, pokud zvládneme životní problémy v sobě zpracovat a nezabývat se jimi zbytečně dlouho. Neumí to každý, ale při troše dobré vůle se to dá „naučit“, a pokud to zvládneme, máme vyhráno“ (29. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Pro slečnu V. (26 let) představuje krása hlavně přirozenost a pozitivní přístup k životu. Důležité je být spokojený sám se sebou a uvědomit si, že každý vyjadřuje sám sebe, netrápit se malichernými věcmi, jako jsou třeba vrásky. Snaží se nabádat své zákaznice, aby si každý den našly chvíli jen pro sebe.

Jak vyplývá z rozhovorů, vnější krása je vždy neodmyslitelně spjata i s vnitřní osobností a vyzařováním osobní energie. Vnější krása je propojena s psychikou a navzájem se tyto sféry odráží, ba co víc, fungují jako zrcadla, jež znázorňují a odrážejí stav jedince.

Dále jsem se zajímala o to, zda kosmetické služby využívají i muži. Paní P. (32 let) upozorňuje na genderové stereotypy vážící se k využívání kosmetiky, když říká: *„Chodí sem i muži, ano, ale jsou to gayové, ti „normální“ se stydí... ví, že by to potřebovali a vyptávají se, ale asi nemají odvalu sem přijít, zase ale záleží na povaze. Ve větších městech je to třeba jiné a muži, kteří vykonávají práci, kde je vzhled důležitý, chodí, ale jak říkám, to je spíše ve větších městech“ (17. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).*

Návštěva kosmetických salonů není jen záležitostí žen, mnozí muži si také uvědomují důležitost péče o pleť, ale určité mechanismy a společenské stereotypy jim brání v projevování individuálně i společensky vzniklých potřeb.

Posledním tématem v tomto sektoru, kterému bych se chtěla věnovat, je ohlas přírodní kosmetiky u zákazníků. Zde se osobní zkušenosti mých

dvou participantek rozcházejí. Paní H. (50 let) tvrdí: „Klienti jsou velmi spokojeni, reakce jsou takové, že se vracejí a pořizují kosmetickou značku, s níž pracuji, i domů a používají ji v běžném životě“ (29. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Naproti tomu paní P. (32 let) se setkala s různými reakcemi, například takovými: „Ano, některé ano, nevnucují jim na domácí péči mnou používané značky, někteří se při slově bio a přírodní až osypou, protože jim ta propaganda všude okolo připadá přehnaná, je to jejich názor, časem pokud chtějí, vyzkouší a nakupují“ (17. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm). Ukazuje se tedy i opačný názor, a to přesycení přírodními produkty v kosmetickém průmyslu.

2/3 respondentek v tomto okruhu zdůrazňují spokojenost zákaznic a nezávadnost přírodní kosmetiky v podobě nežádoucích projevů při kontaktu s pokožkou, také nepoužívají přírodní kosmetiku, protože je v současné době trendem, ale pracují se značkami přírodní kosmetiky kvůli dlouholetým pozitivním zkušenostem. 3/3 participantek se aktivně vzdělává, v podobě účasti na různých školení a kurzech, které ještě více prohlubují jejich informace a znalosti v dané oblasti. 2/3 respondentek zmiňuje v pohledu vnímání krásy a těla podstatnou přirozenost, která se vztahuje k psychické a fyzické stránce jedince.

4.1.3 Výrobci

Ve společenském diskurzu se rovina politického těla odráží v projevech společenského diktátu, který má moc určovat, co je, či není pro lidi žádoucí.

Populace není souborem dílčích těl, nýbrž celkem jednotlivých životů, jenž má svá specifika a potřeby. Lidé jsou jako nástroj (Vodička, 2014, s. 107), který lze ovládat. Péče o zdraví je vnímána především jako globální strategie.

Populaci je třeba přimět k reflexi vlastního zdravotního vztahu (Vodička, 2014, s. 110).

Koncepce biopolitiky moci ¹¹ se doplňuje s rovinou politického těla, kde je moc uplatňována centrálně. Člověk se stává objektem a dále je pozměňován. Tato biopolitika je uplatňována v oblasti komerčních výrobců, ale týká se také menších lokálních výrobců přírodní kosmetiky, kteří také reagují na požadavky trhu s kosmetickými produkty a naopak hledají alternativy v podobě kosmetiky vyráběné z přírodních složek, které jsou zdravější pro tělo a šetrnější k přírodě. Tudíž jsou do jisté míry také ovlivněni tímto společenským diktátem v otázce, co je a není žádoucí pro tělo v područí biopolitiky.

Koncept výroby a prodeje menších výrobců nestojí na masovém podkladu, jak tomu je u velkých výrobců kosmetických produktů.

I když oba typy těchto výrobců reagují na aktuální potřeby lidí, velcí výrobci při tom disponují velkým dílem moci, kterou využívají ke svým marketingovým strategiím.

Pro první okruh otázek, jímž jsem zjišťovala „*Důvody výběru*“ přírodní kosmetiky v rozšíření o její výrobu, jsou postoje participantů velmi shodné s názory skupiny nakupujících. Tito participanti ale nezůstali jen u neaktivního spotřebitelského nakupování, ale aktivně si svou kosmetiku začali vyrábět sami a tato výroba jim pomohla změnit životní stereotypy a hodnoty. Cílem je také ukázat lidem, že to jde a je to jednoduché a prospěšné jak pro tělo, tak pro přírodu.

Výzkum ukázal, že pro participantku Paní K. (28let) je výroba přírodní kosmetiky podmíněna předáváním znalostí v rodinném zázemí. Impulsem pro výrobu přírodní kosmetiky, se u ní stalo když: „*jako malá jsem vyrůstala s babičkou, ta byla místní bylinkářka, která si vyráběla vlastní sirupy a bylinná mýdla, tak jsem s ní chodila po lese, sbíraly jsme bylinky a sušily je, takže*

¹¹ Koncept Michela Foucaulta.

já k tomu přilnula už jako dítě a zůstalo mi to. Také se snažím svým dětem ukázat, co všechno se dá posbírat v okolí našeho doma, z valašských luk a hor“ (24. leden, 2018, Horní Bečva). Paní S. také využívá přírodní bylinky z vlastní zahrádky: „Máme tu zahradu, tak mám šalvěj, mám meduňku, což je primární, co používám do té zubní pasty, a jakoby snažím se hodně ty bylinky no využívat a pěstovat si“ (24. leden 2018, Horní Bečva).

Participant z okruhu výrobců využívají tedy primárně svou zahradu, sběr bylin tady v okolí, popřípadě chodí do místních obchůdků, kde si dokupují suroviny. Využití lokálních přírodních zdrojů je pro ně velmi důležitou otázkou a snaží se lokálně ekologicky hospodařit.

Respondentky se shodly na tom, že výroba přírodní kosmetiky není složitá, cenově je ale o hodně levnější. Takže když má člověk zahradu, tak ji využívá nejen jako zdroj potravin, ale také surovin pro výrobu produktů pro péči o tělo. Ty jsou tzv. „šity na míru“, tedy vyráběny přímo na tělo výrobce.

I tato skupina participantů z řad výrobců přírodní kosmetiky zdůrazňuje potřebu „sebevzdělání“ pomocí hledání informací, využití vlastního selského rozumu, osobní intuice a experimentování. Dvěma respondentkám pomohlo v počátcích výroby domácí přírodní kosmetiky založit si vlastní blog, kde si shromažďovaly a sdílely informace, objevovaly proces výroby a šířily jej dál. Například slečna S. (27 let) má na šíření informací skrze internet a sociální sítě tento názor: „Ty holky to většinou píšou, protože je to fajn sdílet informace, které už někdo vymyslel, a nic za to nechtít, žádné peníze, třeba workshopy ony chtějí třeba za den, kdy tě naučí dělat balzám na rty, dělat krém, tak za to chtějí třeba dva – tři tisíce za den, což mi přijde jako blbost, protože člověk si to najde na internetu sám a nepotřebuje za to platit. Takže já jsem spíš pro to sdílení těch myšlenek a informací zadarmo než na tom vydělávat, protože je to pro dobro lidí“ (18. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Některé respondentky svou vyrobenou kosmetiku používají jen pro soukromé účely anebo jí obdarovávají své příbuzné a kamarády. To

potvrzuje paní K. (28 let): „Nejdříve jsem své výrobky dávala vyzkoušet kamarádům, rodině, ti si je natolik oblíbili a vychvalovali, že jsem se rozhodla „jít, jak se říká, s kůží na trh“, založila jsem si vlastní jméno kosmetiky a začala jsem jezdit a prodávat po různých jarmarcích a akcích, kde se setkávají lidé a prodávají své výrobky“ (24. leden, 2018, Horní Bečva).

Otázku vnímání krásy a těla spojují respondentky s ekologickým smýšlením a respektem k přírodě. Paní M. (26 let) v této souvislosti říká: „Hlavní je učit se od přírody a promítnout krásu přírody do krásy člověka, pro mě je určitě nejkrásnější přirozenost, tudíž i to zjištění, že člověk potřebuje té kosmetiky méně a méně je důsledek kvalitní péče s kvalitními produkty z přírody“ (8. leden, 2018, Rožnov pod Radhoštěm).

Na závěr bych se dotkla marketingové otázky, zdali a jak vlastně probíhá kontaktování zákazníků. Paní K. (28 let) tvrdí, že žádnou cílenou marketingovou strategii nevyužívá, zastává názor „že kdo chce, tak najde“, ne, samozřejmě v dnešní době bych se neobešla bez sociálních sítí, tudíž mám své stránky, kde vždy uvádím kalendář akcí, kde budu prodávat, také dodávám své výrobky do kamenných obchůdků tady ve městě a i v okolních městech, musím říci, že se mi daří a poptávka je vysoká, kolikrát ani nestíhám vyrábět. Mnoho lidí si vybralo právě cestu přírodních produktů a uvědomují si, že je důležitý návrat k přírodě jako takové“ (24. leden, 2018, Horní Bečva).

2/3 respondentek využívají k výrobě přírodní kosmetiky svou zahradu nebo přírodu v okolí, pro sběr rostlin a bylin. 1/3 respondentek se k výrobě dostala skrze rodinné předávání tradic a naučených znalostí. 3/3 participantek jsou přesvědčené, že výroba přírodní kosmetiky je levnější a v konečném důsledku jednodušší variantou než pouhé nakupování přírodní kosmetiky. Sebevzdělání v tomto případě hraje velkou roli pouze v počátcích výroby, kdy participantky získaly teoretickou a praktickou představu a nyní, už si mohou dovolit spoléhat se na svou intuici a selský rozum.

Shrnutí tří základních okruhů „*Důvody výběru*“, „*Sebevzdělání*“ a „*Vnímání krásy a těla*“ a další dílčí okruhy, kterými se zabývala celá čtvrtá kapitola, tvoří jádro mého výzkumu.

Na hlavní výzkumnou otázku, a to jakými způsoby je nahlíženo na tělo v souvislosti s užíváním přírodní kosmetiky, odpovídám složitěji, jelikož se jednotlivé koncepty těla projektují do konkrétních sfér, kterými jsem se jako výzkumník zabývala.

První rovinu individuálního těla jsem propojila s aktivními uživateli, kteří nakupují přírodní kosmetiku. Jak se ukázalo, používání přírodní kosmetiky dávají respondenti do souvislosti s představou krásného a zdravého těla, které vyzařuje psychickou rovnováhu.

Tělo sociální zaujímá svou pozici v okruhu respondentů, jenž na rozdíl od první skupiny nakupujících využívá přírodní kosmetiku „*pro druhé*“ a mají bohaté životní zkušenosti a znalosti v této oblasti. Daný sociální prostor kosmetických salónů do jisté míry determinuje to, jakým způsobem budeme na své tělo nahlížet, a také to, jak a čím ho budeme formovat.

Poslední rovinu těla, a to politickou, jsem koncipovala do okruhu výrobců přírodní kosmetiky, kteří vytvářejí a využívají určité „*politické*“ strategie, na podporu prodeje přírodní kosmetiky tím, že se vymezují proti komerčnímu „*chemickému*“ kosmetickému průmyslu a zároveň tím udávají trendy, jimiž ovlivňují pojetí jak individuálního, tak sociálního těla. Tato rovina se do určité míry prolíná ve všech okruzích respondentů.

Další dílčí výzkumná otázka zjišťuje: Jaké postoje a názory zaujmají stoupenci přírodní kosmetiky, v návaznosti na otázku: Jak je užívání přírodní kosmetiky spojeno s životním stylem participantů.

Z výzkumu je zřejmé, že používání přírodní kosmetiky je do jisté míry podmíněno životním stylem uživatele a promítá se do něj. Často uváděnými důvody bylo také ovlivnění stravovacími návyky, tedy preferování stravy

bez živočišných složek. S tím souvisí i zohlednění etického hlediska netestování přírodní kosmetiky na zvířatech. Důležitým vodítkem je také silný vztah k přírodě, jenž respondenti sami zdůrazňovali, naopak odmítali vše, co by je mohlo spojovat s konzumerismem a do jisté míry i s materialismem.

Shodnou se také, na tom, ať už ve větší, či menší míře na nebezpečnosti konvenční kosmetiky a chemicko-syntetických látek v ní obsažených. Všechny tyto důvody v základu rámuje postoje respondentů k přírodní kosmetice.

Dále mne zajímalo, jak respondenti vnímají krásu. Z rozhovorů vyplynulo, že vnější krása je vždy neodmyslitelně spjata i s vnitřní osobností a vyzařováním osobní energie. Krása těla je tak dle respondentů propojena s psychikou člověka a navzájem se tyto sféry odráží, dokonce fungují jako zrcadla, jež znázorňují a odrážejí stav jedince. Na nejvyšším žebříčku hodnocení krásy stojí u participantů jednoznačně přirozenost, kterou nacházejí v samotném bytí v souladu s přírodními látkami, které využívají pro účely péče o své tělo. Také jsou nakloněni přirozenému vzhledu, bez použití výrazného líčení a umělých doplňků, jako jsou například umělé řasy či nehty, které v kosmetickém odvětví také figurují.

Pozitivní zdravotní odezvy používání přírodní kosmetiky zazněly v rozhovorech také mnohokrát. Na zlepšení zdravotního hlediska respondentů je přikládán velký důraz. Respondenti berou v potaz zdravotní, psychickou a fyzickou stránku těla, která dohromady tvoří celek konceptu well-being. Participantů tento koncept well-being promítají do svých životů skrze své názory hodnoty a postoje a usilují tak o soulad žití s tímto principem. Díky přírodní kosmetice a jejím vlivům, jak na zdraví, tak na vzhled. Do života jedince se promítá celková pohoda a osobní spokojenost.

Jak ukázal výzkum, přírodní kosmetika se stává trendem. Zda lze

zaznamenat vzestup přírodní kosmetiky na Valašsku, je už trochu specifičtější, jelikož v této oblasti vždy byly tendence k domácí vyráběným výrobkům s lokálním propojením a větší intenzitou prožitku souladu s přírodou. Mohu ale říci, že roste počet míst, kde si lidé mohou přírodní kosmetiku koupit, a také více lidí je obeznámeno s pojmem přírodní kosmetika. Dokáží si vybrat mezi tím, co je pro jejich tělo dobré, co může jejich tělu ubližovat. S tím souvisí také otázka, zda lze přírodní kosmetiku považovat za trend. Zde se také přikláním ke kladné odpovědi, jelikož mi respondenti potvrdili narůst přírodní značek a produktů, které se v poslední době v jejich regionu objevily.

Závěr

Tato práce se zabývá pojmáním krásy a zdraví těla, na příkladu uživatelů, výrobců a zprostředkovatelů přírodní kosmetiky v lokalitě Rožnova pod Radhoštěm. V první řadě jsem se ve výzkumu zaměřila na to, jakými způsoby je nahlíženo na tělo, právě v souvislosti s užíváním přírodní kosmetiky. Snažila jsem se tedy zmapovat postoje a názory participantů a najít určité jednotné stanovisko. Dále se jednalo o to najít pojitko užívání a výroby přírodní kosmetiky s životním stylem participantů.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část byla zakotvena v oblasti antropologie těla zdraví, zaměřenou tělesnost, úpravu těla a péči o tělo v kontextu vnímání zdraví a krásy. Byl kladen důraz na představení těla jako kulturního fenoménu. V teoretické části práce se věnuji konceptům wellness a well-being. Podrobněji jsem představila koncept vědomého těla, které se skládá ze tří rovin a to individuální, sociální a politické. Tyto tři roviny těl, jsem poté v empirické části roztrídila k jednotlivým okruhům respondentů, s nimiž jsem vedla rozhovory.

Názory a důvody participantů pro používání přírodní kosmetiky se promítají v jejich životním stylu, který je nakloněn novým alternativním směrům, důležitá je ohleduplnost a šetrnost vůči přírodě.

Participantů vyjadřují jejich odklon od konzumerismu, aspoň v podobě kontroly toho, jaké produkty si vybírají pro péči o své tělo. Shodnou na tom, že konvenční kosmetika je nebezpečná a toxická jak pro planetu, tak pro jednotlivce.

Individuální tělo je v tomto případě chápáno jako tělo, které nepřijímá žádné chemicky složené kosmetické produkty, což se projevuje jak na povrchu těla, skrze zdravý vzhled kůže tak uvnitř těla ve spojitosti se zdravím jedince. Sociální tělo se ukazuje jako tělo, které je modifikováno a

zkrášlováno v kosmetických salónech a jiných zařízeních určených k úpravě zevnějšku. Tato společenská místa přispívají k formování jedince a zároveň odrážejí obraz společnosti. Tělo politické je nejvíce formováno společenským diktátem, který určuje, jak bude na naše tělo nahlíženo. Jde o to, aby tato představa co nejvíce korespondovala s korektním tělem, tedy tělem krásným, silným a zdravým.

Seznam použité literatury

- Blahušová, E. (2005). *Wellness, fitness*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005.
- Blahušová, E. (2009). *Wellness: jak si udržet zdraví a pohodu*. Velké Bílovice: TeMi CZ.
- Čeledová, L., & Čevela, R. (2010). *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Praha: Grada.
- Eriksen, T. H. (2008). *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Přeložila Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál.
- Feřteková, V. a kol. (2005). *Kosmetika v teorii a v praxi*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Maxdorf.
- Fischerová, M., & HALLEROVÁ, S. (1994). *Kosmetika ze zahrádky*. Přeložila Eva NOVOTNÁ. Praha: Granit.
- Hambálková, L. (2005). *Rožnov lázeňský*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Kaufmann, J. C. (2010). *Chápající rozhovor*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Klescht, V. (2008). *5 pilířů zdravého života: jak být trvale zdrav díky wellness*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-2512-149-8.
- Malina, J. a kol. (2009). *Antropologický slovník*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.
- Rozsivalová, V. (1996). *Krása očima staletí*. 1. vyd. Hradec Králové: Nucleus HK.
- Rozsivalová, V. a kol. (2010). *Kosmetika I. pro studijní obor Kosmetička*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Informatorium.

Scheper-Hughes, N. & Lock, M. (1987). The mindful body: a prolegomenon to future work in medical anthropology. *Medical Anthropology Quarterly*. 1:6–41.

Soukup, M. (2014). *Tělo: čichat, česat, hmatat, propichovat, řezat*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. ISBN 9788074651083.

Soukup, M. (2014). *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2567-6.

Veit, M. (2014). *Léčivá kosmetika z přírody: jak si vyrobit hojivé masti, oleje a esence*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4586-2.

Vodička, V. (2014). *Kritika liberálního rozumu: guvernamentalita Michela Foucaulta*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4184-9.

Vondruška, V. (2007). *Intimní historie: od antiky po baroko*. Brno: MOBA. ISBN 978-80-243-2672-6.

Elektronické zdroje

Aktuálně.cz. (2015). *Vývoj kosmetiky? Větší posun než u mobilů, říká expertka*. Citováno 27. ledna 2018. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/vyvoj-kosmetiky-vetsi-posun-nez-u-mobilu-rika-expertka/r~dc7f4b3a45ab11e5b22d002590604f2e/?redirected=1521804979>

Balcerová, M., & Soukup, M. 2011. Antropologie těla. *Anthropologia integra: časopis pro obecnou antropologii a příbuzné obory*, 2: 31–41. Dostupné z: https://journals.muni.cz/anthropologia_integra/article/viewFile/1959

Zemanová, K. (2015). *Jóga a tělesnost: význam těla v současné společnosti (Diplomová práce)*. Pardubice: Univerzita Pardubice. Dostupné z: http://dspace.upce.cz/bitstream/handle/10195/68873/ZemanovaK_JogaTelesnost_JJ_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

BIOOOO.CZ s.r.o. (2017). *Inci*. Citováno 11. ledna 2018. Dostupné z: <https://encyklopedie.bioooo.cz/inci/>

Blatný, M. (2005). *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Masarykova univerzita. Citováno 10. ledna 2018. Dostupné z: http://www.psu.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/psu-brno/people-contacts/cv/blatny/Psychosocialni-souvislosti_5-2.pdf

Blatný, M., Dosedlová, J., Kebza, V., & Šolcová, I. (2005). *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Vydavatelství MSD. Citováno 10. listopadu 2017. Dostupné z: http://www.psu.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/psu-brno/people-contacts/cv/blatny/Psychosocialni-souvislosti_5-2.pdf

Česká, M. (2012). *Mýtus ženské krásy (Diplomová práce)*. Praha. Univerzita Karlova. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/.../DPTX_2011_2_11410_0_76372_0_125576.pdf

Horák, P. (2017). *Karteziánství*. Citováno 11. ledna 2018. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kartezi%C3%A1nstv%C3%AD>

Síbková, M. (2017). *2-BENZYLHEPTANOL*. Citováno 11. ledna 2018. Dostupné z: <https://www.slozenikosmetiky.cz/2-benzylheptanol/>

Síbková, M. (2017b). *Oxybenzone*. Citováno 11. ledna 2018. Dostupné z: <https://www.slozenikosmetiky.cz/oxybenzone/>

Šedivý, E. (1921). *Dějiny kosmetiky*. Praha: Nakladatelství Březina. Citováno 10. listopadu 2017. Dostupné z: ://archive.org/details/dejiny_kosmetiky, staženo 1. 2. 2018

Zdravagurmanka. (2017). *Co je skutečně přírodní kosmetika*. Citováno 11. ledna 2018. Dostupné z: <https://zdravagurmanka.flox.cz/zdrava-kosmetika-a-drogerie/co-je-skutecne-prirodni-kosmetika>

Seznam příloh

Příloha 1 – Osnova polostrukturovaného rozhovoru „Nakupující“

Příloha 2 – Osnova polostrukturovaného rozhovoru „Výrobci“

Příloha 3 – Osnova polostrukturovaného rozhovoru „Rezorty“

Přílohy

Příloha 1.

Osnova polostrukturovaného rozhovoru

Pro respondenty, jenž jsou aktivními uživateli přírodní kosmetiky v dané lokalitě

Proč nakupujete a používáte přírodní kosmetiku?

Vždy jste používali přírodní kosmetiku?

Jak byste shrnul/a pozitiva negativa používání přírodní kosmetiky?

Liší se cena přírodní kosmetiky?

Jaká je podle Vás dostupnost přírodní kosmetiky?

Dostupnost výrobku jak pro ženy, tak pro muže souměřitelná?

Nakupují přírodní kosmetiku podle Vás spíše ženy či muži a nejvíce v jaké věkové kategorii?

Kde a jak nakupujete přírodní kosmetiku?

Podporujete lokální prodejce?

Projevuje se používání této kosmetiky na Vašem zdraví? Jestliže ano, jak?

Máte nějaké zkušenosti s výrobou kosmetiky?

Experimentuje při koupi nebo dáváte na „osvědčenou“ značku?

Vzděláváte se v této oblasti, jestliže ano kde a jak?

Obklopujete se přírodně založenými produkty?

Jaká je podle Vás budoucnost této kosmetiky? Konkrétně v této oblasti?

Jaký názor na přírodní kosmetiku mají Vaši přátelé, sdílí s vámi stejné postoje?

Navštěvujete akce spojené s výrobou či prodejem přírodní kosmetiky?

Jak pečujete o své tělo?

Jak vnímáte krásu?

S čím podle Vás vnější krása souvisí?

S čím je vnější krása spojena?

Příloha 2.

Osnova polostrukturovaného rozhovoru

Pro respondenty, jenž se aktivně podílí na výrobě a distribuci přírodní kosmetiky.

Jak jste se k výrobě své přírodní kosmetiky dostal/a?

Proč jste začal/a vyrábět přírodní kosmetiku?

Jaké byly začátky s porovnáním s nynější situací?

Má používání přírodní kosmetiky vliv na Vaše zdraví? Jestli ano, jaký?

Kde berete informace pro výrobu této kosmetiky?

Jaký je Váš postoj k přírodní kosmetice, a naopak ke konvenční?

Jak byste charakterizoval/a lidi, jenž vyrábí přírodní kosmetiku?

Jak byste charakterizoval/a lidi, jenž si tyto výrobky kupují?

Mají tito lidé něco společného?

Účastníte se různých akcí spojených s výrobou přírodní kosmetiky?

Pořádáte nějaké akce, kde si lidé mohou vyrobit nějakou přírodní kosmetiku?

Kdo se nejvíce zajímá o Vaše produkty?

Kdo chodí na Vaše akce spojené s výrobou přírodní kosmetiky?

Zajímají se Vaši blízcí, přátelé a známí o přírodní kosmetiku a používají ji?

Máte mezi svými produkty více výrobků určených pro ženy či muže?

Jakým způsobem oslovujete potencionální zákazníky?

Jakým způsobem s nimi komunikujete?

Má přírodní kosmetika ohlas?

Upřednostňujete suroviny pro výrobu z lokálních zdrojů?

Spolupracujete s firmami či rezorty?

Kdo všechno využívá Vaši kosmetiku?

Liší se cena surovin pro výrobu od lokálních a nelokálních?

Jakým směrem se ubírá přírodní kosmetika?

Jakým směrem se domníváte, že se bude ubírat?

Jaký je zájem o Vaše produkty?

Setkáváte se s jinými výrobci přírodní kosmetiky?

Pokud ano jak to probíhá?

Tato výroba a prodej přírodní kosmetiky je Vaší hlavní pracovní náplní?

Je to finančně dostačující?

Jde o koníček či primárně výtěžek?

Máte konkurenci? Pokud ano, jak ji vnímáte? Vnímáte se jako konkurence pro druhé?

Používáte svou vyrobenou kosmetikou? Nebo i jinou?

Jak pečujete o své tělo?

Jak vnímáte krásu?

S čím podle Vás vnější krása souvisí?

S čím je vnější krása spojena?

Příloha 3.

Osnova polostrukturovaného rozhovoru

Zástupci resortů, které tyto výrobky a procedury spojené s využíváním přírodní kosmetiky nabízejí

Proč jste si vybrali sortiment přírodní kosmetiky?

Jaké máte důvody pro využívání a používání přírodní kosmetiky?

Jaká je spolupráce s těmito distributory?

Podporuje lokální prodejce přírodní kosmetiky? Jestliže ano proč, jestliže ne proč?

Dokázali byste shrnout pozitiva a negativa této kosmetiky?

Jak jsou Vaši zákazníci spokojeni s touto kosmetikou? Jaké jsou jejich reakce?

Zajímají se Vaši zákazníci o to, s jakými produkty pracujete?

Máte osobní zkušenost s kosmetikou se kterou pracujete?

Zajímáte se o nové trendy v oblasti kosmetiky?

Vzděláváte se (nabízí Vám zaměstnavatel) edukaci v tomto směru (semináře či jiné školení)?

„Slyší“ více zákazníci na přírodní kosmetiku? Jestliže ano jak se to projevuje?

Budete nadále používat stejný sortiment kosmetiky?

Jaká si myslíte, že je budoucnost přírodní kosmetiky?

Jak vnímáte krásu?

S čím podle Vás vnější krása souvisí?

S čím je vnější krása spojena?